

INVECTIVAE . M . T . C . QVATVOR IN CA
TILINAM PRIMA INCIPIT LEGE FOELI
CITER .

VOVSQVE TANDEM ABVTERE

Catilina patientia nostra ? Quamdiu nos
xtiam furor iste tuus elud&? quē ad finem
seſe effrenata iactabit audacia ? Nihil ne te
nocturnum præſidiū Palatii : Nihil urbis
uigiliæ : nihil timores populi : Nihil concursus bonoꝝ
omniū : Nihil hic munitissimus habendi ſenatus locus :
Nihil ora horum uultusque mouent ? Patere tua confilia
non ſentis ? Conſtrictam iam omniū hoꝝ ſcientia teneri
coniurationē tuam non uides ? Quid pxima : quid ſupe
riori nocte egeris : ubi fueris : quos conuocaueris : quid
confilii cooperis : quē noſtrum arbitraris ignorare ? O .
tēpora . O mores : Senatus hæc intelligit : Consul uidet.
Hic tamen uiuit : Viuit . Immo & in ſenatu uenit : Fit
publici confilii particeps , notat & designat oculis ad cedē
unumquemq; noſtrum . Nos autem uiri fortes ſatiſfacere
rei , pu . uidemur : ſi iſtiuſ fuorem ac tela uitemus . Ad
mortem te Cathilina duci iuſſu consulis iampridem opor
tebat : in te conferri peftem iſtam : quam tu in nos oēs
iamdiu machinaris . An uero uir ampliſſimus . P . Scipio
pontifex maximus . T . Gracum mediocriter labefactantē
ſtatū rei , pu . priuatus interfecit ? Cathilinā uero orbē
terræ cede atque incendiis uastare cupientē nos conſules
perferemus ? Nam illa nimis antiq; prætero quod . Q .
Seruilius Athla Spurium Melium nouis rebus ſtudētem
manu ſua occidit . Fuit fuit iſta quondam in hac re , pu .
uirtus : ut uiri fortes acrioribus ſuppliciis ciuem pernici
ofum quam acerbifſimum hostem coercent . Habemus

enim senatusconsultū in te Cathilina uehemēs & graue : non de est rei . pu . consilium : neque auctoritas huius ordinis . Nos nos dico aperte consules defumus . De creuit quondā senatus : ut . L . Opinius consul uideret : ne quid res . pu . detrimenti caperet : Nox nulla inter cessit mox imperfectus est : propter quasdem seditionū su spitiones . Caius Grachus clarissimo patre natus : aus maioribus : occisus est cum liberis . M . Fulvius consul laris simili senatusconsulto . C . Mario : & . L . Valeri ano consulibus permitta est . R . P . Num unum diem postea . L . Saturninum Tri . Pl . & . C . Seruiliū præ torem mors ac rei . pu . poena remorata ē ? At nos uice simū diem iam patimur hebescere aciē hoḡ auctoritatis ? Habemus . n . huiuscemodi senatusconsultū : ueruntamen inclusum tabulis tanq̄ in uaginā reconditu : Quo ex sena tusconsulto confestim imperfectu te esse Cathilina cōuenit Viuis : & uiuis : nō ad deponendā : sed ad cōfirmandam audaciā . Cupio . P . C . me eē clementē . Cupio in tantis rei . p . piculis me nō modo dissolutū uideri : sed iam me ipm iertia nequitiæq̄ condēno . Castra sunt i Italia cōtra populū . Ro . In Hetruria faucib⁹ collocata . Crescit i dies singulos hostiū numerus . Eoꝝ autē castroꝝ iperatorem : ducēq̄ hostiū intra moenia atq̄ adeo in senatu uidemus intestinā aliq̄ quotidie pniciē rei . p . molientē . Si te iam Catilina comprehendē : Si te iterfici iussero : credo erit u rendū mihi : ne potius hoc oēs boni serius a me: q̄ q̄squā crudelius factū eē dicāt . Veruntamē ego hoc qd̄ iā pridē factū esse oportuit : certa de causa nō dum adducor ut faciā . Tum deniq̄ interficiā te : quom iā nemo tā iprob⁹ tam pditus : tam tui similis inueniri poterit : qui id non iure factū eē fateatur . Quādiu q̄squā erit q̄ te defendere

audeat ? Viues : & uiues ita ut nūc . Viues multis meis & firmis præsidiis oppressus & obseſſus : ne cōmouere te contra rem . p . possis . Multoꝝ te & oculi & aures non ſentientē : ſicut adhuc fecerūt : ſpeculabunt̄ : atq̄ custodiēt Et enī catelina quid ē quod iam āplius expectes : ſi neq̄ nox tenebris obſcurare coetus nepharios nec priuata do mus parietibus cōtinere uoces cōiurationis potest ? Si illu strantur ſi erumpunt oia ? Muta iam iſtā mentem : Mihi crede . Obliuiscere cādis atq̄ incendiorum . Teneris un diq̄ . Luce ſūt clariora nobis tua cōſilia omnia:quæ:iam mecū licet recognoſcas . Meministi ne me ante diem . xii . kl . nouembres diſcere inſenatu fore inarmis certo die qui futurus eſſet ante diem terciū . kl . nouēbres . C . man lium audaciæ fatellitem atque miniftrum tuæ ? Num me ſefellit Cathilina nōmodo res tanta tam atrox tamq̄ incredibilis : Veꝝ etiā id quod multo magis admirandū eſt dies ? Dixi ego idē in ſenatu : cādē te optimatū cōtu lisse in ante diē qntū kl . Nouembres : tum quom multi principes ciuitatis Romæ : non tam ſui conſeruandi : q̄ tuorum consilioꝝ reprimendoꝝ cauſa pfugerunt . Num inficiari potes illo ipo die meis pſidiis mea diligentia cir cumclusum cōmouere te contra rem . pu . non potuisse ? quom tu diſcessu cāteroꝝ : noſtra tantū q̄ remanifſſemus cāde contentū te eſſe dicebas ? Quod quom te penestre kl . nouembribus occupaturum nocturno impetu eſſe con fideres . Sensisti ne illam coloniā meo iuſſu meis pſidiis custodiis uigiliisq̄ eſſe munitam ? Nihil agis : nihil mo liris : nihil cogitas : quod ego nō modo audiam : ſed & uideam : planeq̄ ſentiam . Recognoſce mecum tandem illā ſuperiorem noctem : iam intelliges me multo inuigi lare acrius ad ſalutem q̄ te ad perniciē rei . pu . Dico te

priori nocte uenisse inter falcarios : nō agam obscure : in
Manlii leccā domum : conuenisse eodem complures eius
dem amentiæ scelerisq; socios . num negare audes ? Qd^r
taces ? conuincā si negas . Video enim esse hic in senatu
quosdam qui tecū una fuerunt . O . dii immortales ubinā
gentium sumus? Quam rem . pu . habemus ? In q̄ urbe
uiuimus ? Hic hic sunt i nostro nūero . P . C . in hoc or
bis terræ sanctissimo grauissimoq; consilio : q̄ de nostrum
omnium interitu : q̄ de huius urbis : atq; adeo de orbis
terraꝝ exitio togitēt . Hosce ego uideo consul : & de re
pu. sententiā rogo : & quos ferro trucidari oportebat :
eos nō dum uoce uulnero . Fuiſti . igit̄ apud leccam illa
nocte cathilina . distribuisti partes Italiaz . Statuisti quo
quænc; ueſtrū pficiſci placet& . Delegisti quos Romaz
relinqueres : quos tecū educeres . Descripſisti ptes urbis
ad incendia . Cōfirmasti te ipm iam eē exituz . Dixisti
paululū tibi eē & nunc more : quod ego uiuerē . Repti
sunt duo eq̄tes Romani : qui te ista cura liberarēt : & se
ſe illa nocte paulo ante lucē me in meo lectulo interfectu
ros pollicerent̄ . Hæc ego oia uix dum & iam coetu ue
stro dimiſſo cōperi . domū meā maioribus præſidiis mu
niui atq; firmaui . Exclusi eos quos me tu ſalutatū mane
miseras : quom ipi illi ueniffent : & quos ego iā multis
ac ſūmis uiris ad me id téporis uenturos eē prædixeram .
Quæ quo ita ſint Cathilina perge quo coepiſti . egredere
aliquando ex urbe . patent portæ . pficiſcere . nimium diu
te impatorem impia illa tua Manliana caſtra deſiderant .
Educ tecum & omnes tuos ſi minus quā plurimos . pur
ga urbē magno me metu liberabis dūmodo inter me atq;
inter te murus interſit . Nobiscū conuersari iam diutius
non potes . nō ferā : non patiar ; nō ſinam . Magna diis

immortalibus habenda eſt gratia atq; huic ipi Ioui ſtatori
antiquiſſimo custodi huius urbis quod hanc tam tetram
tam horribilem : tamq; infestam rei publice peſtē totiens
iam effugimus . Non eſt ſaſpius in homine ſalus ſumma
periclitanda rei . pu . Quamdiu mihi conſuli deſignato
Cathilina iſidiat̄ es : non publico me præſidio : ſed pri
uata diligentia deſendi . Quom proximis comiciis con
ſularibus: me conſulem in campo martio . & competitores
tuos interficere uoluisti : compressi conatus tuos nefarios
amicorum præſidio & copiis nullo tumultu rei pu . conci
tato . Denique quotiens me petiſti per me tibi obſtitи :
quanq; uidebam perniſiem meam magna cum calamitate
rei pu : eſſe coniunctā . Nunc iam aperte rem pu . uniuer
ſam petis , templa deorum immortaliū : teſta urbis : ui
tam omniū ciuiū : Italiam deniq; totam ad exitiū & ua
ſtitatem uocas . Quare quoniam id quod eſt primū : &
quod hui⁹ imperii disciplinæq; maiorq; propriū eſt facere
non dum audeo : Faciam id quod eſt ad ſeueritatē lenius
& ad comunē ſalutē utilius . Nam ſi te interfici iuſſero :
reſidebit in re publica reliqua coniuratorū manus . Si
tu quod te iam dudu hortor : exieris exhaustetur ex urbe
tuorum comitum magna : & pernicioſa rei pu . ſentī .
Quid eſt Cathilina ? nū dudit̄ id me imperante facere
quod iam tua ſponte faciebas ? Exire ex urbe consul hostē
iub& . Interrogas : num in exilium ? non iubeo : ſed ſi
me conſulis ſuadeo . Quid eſt enim Cathilina quod te iā
in hac urbe delectare poſſit ? in qua nemo eſt qui extra
iſtam coniuratiōne perditorū hominū qui te non metuat:
nemo qui te non oderit . Quæ nota domeſtice turpitudi
nis non iſta uita tua eſt ? . quod priuatarū rerum dedecus
non inhæret infamia tua ? Quæ libido ab oculis : quod

facinus a manibus unquam tuis : quod flagitium a toto corpore abfuit ? Cui tu adolescentulo . quem corruptelarum illecebris irreptissem : nō aut ad libidinem facem præ pulisti : aut ad audatiam ferre . Quid uero nuper quom morte superioris uxorū : nouis nuptiis domum uacuam fecisses . Nonne atiam alio incredibili sceleri hoc scelus cumulasti ? quod ego p̄termitto : & facile sceleri patior : ne in hac ciuitate tanti facinoris immanitas aut extitisse : aut nō vindicata esse uideatur . Prætermitto fortunarum tuarum ruinas : quas omnes immintere tibi proximis ydibus senties . Ad alia uenio quæ nō ad priuatam ignominiam uitiorum tuorum : nō ad domesticam tuam diffitulatem ac turpitudinem : sed ad summā rei publice : atq; ad omnī nostrum uitam salutemq; pertinet . Potest ne tibi hæc lux Cathilina : aut huius cæli spiritus eē iocundus ? quom scias esse horū neminem : q; nesciat te pridiæ . kl . Ianuarias . Lepido & Tullo consulibus : stetisse in comitio cum telo in manu cōsulū & principum ciuitatis interficiendorum causa : paruisse sceleri ac furori tuo : non mentem tuam aut timorem tuum sed fortunā populi Romani obstitisse . Ac iam illa ommitto . neq; enim sunt : aut obscura : aut non multo postea cōmissa . Quotiens tu me designatū . Quotiens uero me cōsulem interficere uoluisti & conatus es ? Quociēs ego tuas peticiones ita coniectas : ut uitari posse . non uideretur : parua quadam declinacione : & ut aiūt corpore effugi ? Nil agis : nihil assequeris : nihil moliris : quod me latere ualeat in hoc tempore : neq; tamē . conari ac uelle desistis . Quotiens iam tibi extorta est sicca ista de manibus ? quotiens uero excidit casu aliquo & delapsa est ? tamē ea carere diutiū nō potes : quæq;dem quibus abste initia sacris ac deuota sit

nescio : quod eam necesse putas in consulis corpore defigere . Nunc uero quæ tua est hæc uita ? Sic enim iam loquar tecū : ut nō odio promotus eē uidear quo dcbeo : sed ut misericordia : quæ nulla tibi debet . Venisti paulo ante in senatum . quis te ex tanta hac frequentia : tot ex tuis amicis ac necessariis salutauit ? Si hoc post hominū memoriam contigit nemini . Vocis expectas contumeliam : quom sis grauissimo iuditio taciturnitatis opp̄ssus ? Quid quod aduentu tuo ista subsellia uacuefacta sunt ? Quodq; omnes consulares qui tibi persæpe ad cædem cōstituti fuerāt simul atq; sedisti partem illam subselliorum nudam atq; inanem relinquenterunt ? Quo tandem animo hoc tibi ferendū putas ? Serui mehercule mei si me isto pacto metuerēt ut te inetuunt omnes ciues tui : domum meam relinquendam putarem . Tu tibi urbem non arbitraris . Et si me meis ciuib; iniuria suspectum tam grauiter atq; offendum uiderem carere me aspectu ciuium : q; infestis oculis omnium conspici mallem . Tu quom cōsciētiam tuorum scelerum agnoscas : odium omniū iustū & iam diu tibi debitum : dubitabas . Quorum mentes sensusque uulneras : eorum aspectum præsentiamque uitarē ? Si te parentes timerent atque odissent tui neque ulla ratione eos placare posses : ut oppinor : ab oculis eorum aliquo concenderes . Nunc te patria : quæ communis est nostrum parens omnium : odit & metuit : Et iam diu de te nihil diiudicat nisi de parricidio suo cogitare . Huius tu ne auctorem uerebere ? nec iudicium sequere ? nec uim pertimesces ? Quæ tecū Cathilina sic agit : & quodam modo tacita loquitur . Nullum iam aliquot annis facinus extitit : nisi per te nullū flagitiū sine te . Tibi

uni multorum ciuium neces : tibi uexatio : direptioque
sotiorum impunita fuit ac libera . Tu non solum ad
euertendas leges & quæstiones : uerum etiam ad euincen-
das perfringendasque ualueristi . Superiora illa quanquā
ferenda non fuerint tamē ut potui tuli . Nunc uero me
decet tota eē in metu propter te unum : Quicquid incre-
puerit : Cathilinam timeri : Nullum uideri contra me
consilium initri posse : quod a tuo scelere abhorreat . non
est ferendum . Quamobrem discede : atq; hunc mihi ti-
more eripe si est uerus ne opprimar : sin autem falsus :
ut tandem aliquando timere desinam . Hæc si tecum ita
ut dixi patria loquatur : nonne impetrare debeat : etiam
si uim adhibere non possit ? Quid quod tu te ipse in cu-
stodia m dedisti ? Quid uitandæ suspicionis causa apud
M . Lepidum te habitare uelle dixisti ? a quo non recep-
tus : etiam ad me uenire ausus es : Atque ut domi meæ
te aseruarē rogasti . Quom a me quoq; idem responsum
tulisses : me nullo modo posse iisdem parietib⁹ tuto esse
tecū : qui magno in periculo essem : q; iisdē menib⁹ con-
tineremur : Ad .Q. metellū p̄torem populi . Ro . uenisti
a quo repudiatus ad sodalem tuum . M. marcellum ui⁹
optimum demigraſti : quæm tu uidelicet & ad custodien-
dum te diligentissimum : & ad suspicandum sagacissimum:
& ad uincendum fore putasti . Sed quam longe uidetur
a carcere atq; a uinculis abesse debere : qui se ipsum iam
dignum custodiat iudicarit ? Quæ quom ita sint Cathi-
lina : dubitas si hic morari æquo animo non potes : abire
in alias terras . & uitam istam multis supplitiis iustis
debitisq; ereptam : fugæ : sollicitudiniq; mandare ? Re-
fer inquis ad senatum : id enim postulas ? & si hic ordo
sibi placere decreuerit te ire in exilium obtemparaturū te

esse dicis ? Non referā id quod abhorret a meis morib⁹:
sed tamē fatiam ut intelligas qd hi de te sentiant . Egre-
dere ex urbe Cathilina : Libera rem publicam metu . In
exilium si hanc uocem expectas . proficisci . Quid est
Cathilina quod attendis ? Quid animaduertis ? horum
silentium ? patiuntur.tacent . Quid expectas auctoritatē
loquentium : quorum uoluntatem tacitorum prospicis ?
At si hoc idem huic adolescenti obtimo . P . Sextio : Si
fortissimo uiro . M . Marcello dixisse : iam mibi con-
suli hoc ipso in templo iure optimo senatus uim & man⁹
intulisset . De te autē Cathilina quom quiescunt probat:
quom patiunt̄ decernūt : quom tacent : clamāt . Neq;
hi solum quorum tibi auctoritas est uidelicet cara : uita
uillissima . Sed etiam illi eq̄tes . Ro . honestissimi atq;
optimi uiri : ceteriq; fortissimi ciues : qui circumstāt se
natū : quorum tu & frequentiam uidere : & studia per-
spicere : & uoces paulo ante exaudire potuisti : quorum
ego uix abste iam diu manus : & tela contineo : Eosdē
facile adducam : ut te hæc quæ iampridem uastare studies
relinquentem : usque ad portas persequantur . Quam
quam quid loquar ? te ut illa res frangat ? tu ut unquā
te corrigas ? tu ut illam fugam meditere ? tu ut ullū exi-
liū cogites ? Vtinā dīi imortales tibi istā mētē donarēt:
tam & si video : si mea uoce p̄territ⁹ ire i exiliū animū in-
duxeris : q̄nta tēpestas inuidiæ nobis : si minus i p̄sens tē-
pus : recēti mēoria sceleḡ tuor̄ ac i posteritatē.ipendeat.
S̄z ē mihi tāti:dū mō ista tua:ista priuata sit calamitas:&
a rei pu.piculis seiūgat̄ . Sed tu ut uitiis tuis cōmoueare
ut legū penas p̄timescas: ut i p̄is rei pu.piculis cedas:nō ē
postulandum . Neq;n.is es Cathilina : ut te : aut pudor
a t̄pitudie:aut met⁹ a piculo:aut ratio a furore reuocauerit

uni multorum ciuium neces : tibi uexatio : direptioque
sotiorum impunita fuit ac libera . Tu non solum ad
euertendas leges & quæstiones : uerum etiam ad euincen-
das perfringendasque ualuisti . Superiora illa quanquam
ferenda non fuerint tamē ut potui tuli . Nunc uero me
decet tota eē in metu propter te unum : Quicquid incre-
puerit : Cathilinam timeri : Nullum uideri contra me
consilium iniri posse : quod a tuo scelere abhorreat . non
est ferendum . Quamobrem discede : atq; hunc mihi ti-
more eripe si est uerus ne opprimar : sin autem falsus :
ut tandem aliquando timere desinam . Hæc si tecum ita
ut dixi patria loquatur : nonne impetrare debeat : etiam
si uim adhibere non possit ? Quid quod tu te ipse in cu-
stodia m dedisti ? Quid uitandæ suspicionis causa apud
M . Lepidum te habitare uelle dixisti ? a quo non recep-
tus : etiam ad me uenire ausus es : Atque ut domi meæ
te a seruarē rogasti . Quom a me quoq; idem responsum
tulisses : me nullo modo posse iisdem parietib; tuto esse
tecū : qui magno in periculo essem : q; iisdē menib; con-
tineremur : Ad .Q. metellū p̄torem populi . Ro . uenisti
a quo repudiatus ad sodalem tuum . M . marcellum uige
optimum demigrasti : quæm tu uidelicet & ad custodian-
dum te diligentissimum : & ad suspicandum sagacissimū:
& ad uincendum fore putasti . Sed quam longe uidetur
a carcere atq; a uinculis abesse debere : qui se ipsum iam
dignum custodiat iudicarit ? Quæ quom ita sint Cathi-
lina : dubitas si hic morari æquo animo non potes : abire
in alias terras . & uitam istam multis supplitiis iustis
debitisq; ereptam : fugæ : sollicitudiniq; mandare ? Re-
fer inquis ad senatum : id enim postulas ? & si hic ordo
sibi placere decreuerit te ire in exilium obtemparaturū te

esse dicas ? Non referā id quod abhorret a meis morib;:
sed tamē fatiam ut intelligas qd hi de te sentiant . Egredere ex urbe Cathilina : Libera rem publicam metu . In
exilium si hanc uocem expectas . proficisci . Quid est
Cathilina quod attendis ? Quid animaduertis ? horum
silentium ? patiuntur . tacent . Quid expectas auctoritatē
loquentium : quorum uoluntatem tacitorum prospicis ?
At si hoc idem huic adolescenti obtimo . P . Sextio :: Si
fortissimo uiro . M . Marcello dixisset : iam mihi con-
suli hoc ipso in templo iure optimo senatus uim & manū
intulisset . De te autē Cathilina quom quiescunt probat:
quom patiunt decernūt : quom tacent : clamāt . Neq;
hi solum quorum tibi auctoritas est uidelic& cara : uita
uillissima . Sed etiam illi eqtes . Ro . honestissimi atq;
optimi uiri : ceteriq; fortissimi ciues : qui circumstāt se
natū : quorum tu & frequentiam uidere : & studia per-
spicere : & uoces paulo ante exaudire potuisti : quorum
ego uix abste iam diu manus : & tela contineo : Eosdē
facile adducam : ut te hæc quæ iampridem uastare studies
relinquentem : usque ad portas perseguantur . Quam
quam quid loquar ? te ut ulla res frangat ? tu ut unquam
te corrigas ? tu ut illam fugam meditere ? tu ut ullū exiliū
cogites ? Vtinā dī imortales tibi istā mētē donarēt:
tam & si video : si mea uoce p̄territ⁹ ire i exiliū animū in-
duxeris : q̄nta tépestas inuidiæ nobis : si minus i p̄fens tē-
pus : recēti mēoria scelerē tuorē ac i posteritatē ipendeat.
S; ē mihi tātī: dū mō ista tua: ista priuata sit calamitas: &
a rei pu. piculis seiūgat̄ . Sed tu ut uitiis tuis cōmoueare
ut legū penas p̄timescas: ut i p̄is rei pu. piculis cedas: nō ē
postulandum . Neq;. n. is es Cathilina: ut te: aut pudor
a t̄pitudie: aut met⁹ a piculo: aut ratio a furore reuocauerit

Quamobrem ut s̄ape iam dixi proficisci. At si mihi
inimico ut predicas tuo conflare uis inuidiam: recta uia
perge in exilium: uix feram sermones hominum. Si id
feceris. uix molem istius inuidiæ. Si in exiliū ieris iussu
consulis sustinebo. sin autem seruire meæ laudi. & gloriæ
mauis egredere cum importunissima sceleratorum manu.
Confer te ad. Manlium: concita perditos ciues. secerne
te a bonis: infer patriæ bellū: Exulta impio latrocinio:
ut a me non electus ad alienos: sed inuitatus ad tuos isse
uidearis. Quamq̄ quid ego te inuitem? a quo iam sciā
esse præmissos qui te ad forum Aurelium præstolarentur
armati quom sciam pactam & constitutam cum Manlio
diem: Aquo ætiā aquilam istam argenteam quam tibi:
& omnibus tuis pernitosam esse confido ac funestam fu
turam: cui domi tuæ sacrarium scelerum tuorum consti
tum fuit sciam esse præmissam. Tu utinam illa diutius
carere possis quam uenerari ad cædem proficisciens solebas
a cuius altaribus s̄ape istam impiam dextram: ad necem
ciuiū transtulisti. Ibis tandem aliq̄ndo quo te iā pridem
tua ista cupiditas efrenata: ac furiosa rapiebat. Necq; ei
hæc res affert tibi dolorem: sed quandam incredibilem
uoluptatem. Ad hanc amentiam te natura peperit. uo
luptas exercuit.: fortuna seruauit. Nunquam tu non
modo otium: sed nequidem bellū nisi nepharium concu
pisti. Nactus es ex perditis: atque ab omni nōmodo
fortuna uerum ætiā spe derelictis conflatam improbor;
manum: hic tu qua lætitia perfruere? quibus gaudiis ex
ultabis? q̄nta i uoluptate baccabere? quom i tanto nūero
tuor; necq; audies uix bonū quenq; necq; uidebis Cathilina
Ad hui⁹ uitæ studiū illi meditati sunt: q; ferunt labores

tui iacere humi nō solū ad obsidendum stupr̄: uix ætiā
ad facinus obeundū: uigilare non solū insidiante somno
maritorum: uerū ætiā bonis occisorū habes ubi ostentes
illam cuā præclarā patientiam famis frigoris inopiaz om
nium rerum qbus te breui confectū esse senties. Tantū
profeci quom te a consulatu repuli ut exul potius tētare:
quam consul uexare rem publicā posses. Atq; quod eēt
a te scelerate suscepturn latrocinium potius quam bellum
nominaretur. Nūc obiicit ut a me. P. cōscripti qndā
propeiuistam patriæ quærimoniam detester ac depræcer.
Percipite queso diligēter quæ dicam & ea penitus uestrīs
mentibus animisq; mādate. Etenim si mecum patria: quæ
mihi uita mea multo est carior: si cuncta Italia: si omis
res pu. loquatur. M. Tulli qd agitur? Tu ne eum:
quæm esse hostem comperisti. quem ducem belli futuri
uides: quæm expectari imperatore i castris hostiū sentis:
auctore sceleris: principē cōjuratois: euocatōre seruorū:
& ciuiū p̄ditorem Exire patiere: ut abste nō emissus ex
urbe: sed immisus in urbem eē uideatur? Nonne hunc
in uincula duci: nō ad mortem rapi: nō summo suplitio
mactari imperabis? Quid tandem te impedit? Mos ne
maiorum? Atqui persæpe & priuati in hac re publica p
nitiosos ciues morte mulctarū. An leges quæ de ciuium
Romanorum suplitio rogatæ sunt? At nunq; in hac ur
be ii qui are publica defecerunt ciuium iura tenuerunt.
An inuidiam posteritatis times? præclarā uero populo
Romano referes gratiam: qui te hominem per te cogni
tū: nulla comédatiōe maior;: tā maturæ ad summū impe
riū per oēs honoꝝ gradus extulit. Si ppter inuidiā aut
alicui⁹ piculi metū salutē ciuiū tuor; negligis. Sed si q; s
ē inuidiæ met⁹ nō ē uehemēti⁹ seueritatis ac fortitudinis

inuidia : quam inheritia ac nequitia pertimescenda ? An cum bello uastabitur . Italia ? Vexabuntur urbes : tecta ardebunt . Tum te existimas non inuidia incendio conflagraturum ? His ego sanctissimis rei publicae uocibus : & eorum hominum qui hoc idem sentiunt mentibus pauca respondebo . Ego si hoc optimum factu iudicare Patres conscripti Cathilinam morte multari : unius usurpa hore gladiatori isti ad uiuendum non dedissem . Etenim si summi uiri & clarissimi ciues Saturnini & Gracchorum & Bacchii : superiorum compluriū sanguine non modo se non contaminauerunt : sed etiam honestauerunt . Certe mihi uerendum non erat ne quid hoc parricida ciuium interfecito : inuidia mihi imposteritatem redundaret . Quod si ea mihi maxima impendent : tamen hoc animo fui semper : ut inuidiam uirtute partam gloriam non inuidiam putarem : quanquam nonnulli sunt in hoc ordine : qui aut ea quae iminent non uideant : aut ea quae uidet dissimulent : Qui spē Cathilinæ mollibus sententiis aluerunt : coiurati onēq; nascentē non credendo corroborauerunt . Quorum auctoritate sequi multi : non solum improbi : uerum etiam imperiti : si in hunc animaduertissent crudeliter : non egregie factū esse dicerent . Nunc intelligo si iste : quo intendit : in Manliana castra peruererit : neminem tam stultum fore : qui non uideat coniurationem patefactam esse : Neminem tam improbum qui non fateatur . hoc autem uno imperfecto : intelligo hanc rei publicae pestem paulisper reprimi : non in perpetuum posse comprimi . Quod si se eiecerit : secumque suos eduxerit : & eodem ceteros undique collectos naufragos aggregauerit : extinguetur atque delebitur non modo . haec tam adulta

adulta rei pu . pestis : uerum & stirps ac semen malorum omniū & n. iam diu . P . C. in his periculis coiurbationis insidiisque uersamur . Sed nescio quo pacto omnium scelerum ac ueteris furoris & audaciæ maturitas : in nostri consulatus tempus erupit . Quod si ex tanto latrocinio hic unus tolletur : uidebimus fortasse ad breue quoddam tempus cura & metu esse relauati . periculum autem reliquit : & erit inclusum penitus in uenis : atq; in uisceribus rei publice ut saepe homines ægri morbo graui cum astutis febreque iactantur si aquam gelidam biberint : primo re leuari uidentur: denique multo grauius : uehementius usque affllicantur . Sic si hic morbus qui est in re publica reueletur istius poena: uehementius reliquias unus ingrauescat . Quare secedant improbi : secernantq; se a bonis . P . C . unum in locum congregentur . Muro deniq; quod saepe iam dixi secernantur a nobis . Desinant infidiari : domini suæ consuli : Circumstare tribunal prætoris urbis obside re cum gladiis curiam . maleolos & faces ad inflammandum urbem comparare . Sit denique inscriptum in fronte uniuscuiusque qd de re publica senciat . Polliceor hoc uobis . P . C . tantam in nobis consulibus fore diligenciam : tantam in uobis auctoritatem : tantam in eq̄tibus Romanis uirtutem : tantam in omnibus bonis consentiōnem : ut Cathilinæ profectione omnia patefacta : illustrata : oppressa : uindicata : esse uideatis . Hisce omnibus Catilina cum summa rei publicae salute : cū tua peste ac pernitia : cumq; eorum exitio : qui se tecum omni scelere parricidioq; uinxerunt . Proficisci ad impium bellum ac nephariū . Tum tu Iuppiter . qui iisdē qb⁹ haec urbs condita ē auspiciis a Romulo : es constitut⁹ : quē statore huius urbis atq; impii uere nominauimus : hūc & huius

sotios a tuis aris cæterisq; tēplis urbis : ac tectis : & moe
nibus : a uita fortunisq; ciuium omnium arcebis : Et ho
mines honorū inimicos : hostes patriæ : latrones : Italiae:
scelerum foedere inter se ac nepharia societate coniunctos:
æternis suppliciis uiuos mortuosq; mactabis .

INVECTIVA . M . T . C . SECVNDA . IN .
CATHILINAM . LEGE . FOELICITER .

ANDEM . ALIQVANDO . Quirites . L.
Cathilinā furentē audacia : scelus anelantem :
peste patriæ nephariæ moliente : tū uobis
atq; huic urbi ferrū flāmamq; minantem : ex
urbe uel eiecim⁹ uel emisimus : uel ipm̄ egredientē uerbis
psecuti sum⁹ . Abiit : excessit : euasit : erupit . Nulla iā p
nices a mōstro illo atq; pdigio moenibus ip̄is itra moe
nia comparabit . Atq; hunc equidem unū huius belli do
mestici ducē : sine cōtrouersia uicimus . Non . n . iā iter
latera nostra sīca illa uersabīt : Non in campo : nō in fo
ro : nō in curia : nō deniq; itra domesticos parietes ptime
scemūs : loco ille motus ē : quom est ex urbe depulsus .
Palam iam cum hoste : nullo ipdiente : bellū iustū gere
mus . Sine dubio pdidimus hominem . magnificeq; uici
mus : quom illū ex occultis insidiis inaptum latrocinium
cōiecmus . Qd̄ uero nō cruentū mucronē ut uoluit ex
tulit . q; uiuis nobis egress⁹ ē : q; ei ferr⁹ e manib⁹ extor
simus . q; icolumes ciues : q; stantē urbē reliqt : qnto tan
dem illum mōrō affectū & pfligatū putatis ? Iac& ille
nunc : prostratusq; est Quirites : & se perculsum atque
abiectum esse sentit : & torquet oculos pfecto sepe ad
hanc urbem : quam a suis fauibus ereptam esse luget .

Quæ latari mihi quidem uideūt : q; tantam pestem eu
muerit . forasq; piecerit . At si quis est talis quales oēs
esse opportebat . qui in hoc ipso in quo exultat & trium
phat oratio mea : Vehementer accuset : q; tam capitalem
hostem non compræhenderim potiusqnam emiserim : nō
est ista mea culpa Quirites : sed tempoz . Interfectū esse
L . Cathilinam & grauissimo affectum supplitio iam pri
dem opportebat . Idque a me & imos maiorum : &
huius imperii seueritas & res . pu . postulabat . Sed q̄
multos putatis fuisse : qui quæ ego defferrem non crede
rent ? quāmultos qui ætiam defenderent ? quāmultos qui
propter improbitatem fauerent ? At si illo sublato : de
pelli a nobis omne periculum iudicarem : Iampridē ego
L . Cathilinam nonmodo inuidiæ mea causa : Verum &
uitæ periculo substulisse . Sed quom uiderem ne uobis
quidē omnibus rem & comprobata si illū ut erat merit⁹
morte mulctasse : fore ut eius sotios inuidia oppressus
pse qui non possem : Rem huc deduxi : Vt tum palam
pugnare possetis : quom hostē apperte uideretis . Quam
quidē ego Quirites hostē populi Ro , q; uehemēter foris
ē timendū putē . Licet hinc ītelligatis : q; ætiā illd̄ fero
moleste : q; ex urbe paꝝ comitatus exierit . Vtinā ille se
cū suas copias eduxisset . Tongillū mihi eduxit . quē ama
re in ptexta calūnia coepat . Publiciū & Minuciū quoꝝ
es alienū : & contractū in popinā nullum rei . pu . metū
afferre poterat : reliqt . quos uiros : qnto ære alieno : quā
ualētes : q; nobiles ? Itaq; ego illū exercitū & gallicanis le
gionibus : & hoc delectu : q; i agro piceno & gallico . Q.
metell⁹ habuit : & ex copiis quæ a nobis quotidie cōparat̄
magnope contēno : collectū ex senib⁹ despatis : & ex agresti
luxuria : ex rusticis & decoctoribus : ex his q; uadimonia

deserere : quam illum exercitū maluerunt . Quibus ego nonmodo si aciem exercitus nostri : Verum & si edictum pretoris nostri ostendero . concident , hos quos video uoluntare in foro : quos stare ad curiā : quos & i senatū uenire qui nitent unguentis : qui fulgent purpura : mallem secū suos . milites eduxisset : qui si hic permanent : memētote non tam exercitū illum esse nobis : quā hos qui exercitum deseruerunt : ptimescendos : Atq̄ hoc & magis timendi sunt .: q̄ quicqd cogitant me scire sentiunt : neque tamen permouentur . Video cui sit Italia attributa : qs habeat Hetruriam : quis agrum picenū . quis Galliam : qui sibi has urbanas insīdias : cedis atq̄ incendior̄ : depoposcerit . Omnia superioris noctis cōsilia ad me perlata ēē sentiūt . patefeci . in senatu hesterna die : Cathilina ip̄e pertimuit ac profugit . Hi quid spectant ? Nonne illi uehementer errāt : si illam meam pristinam lenitatem perpetuā sperāt futurā . Quod expectaui iam sum assecutus : ut uos oēs factam esse aperte coniurationē contra rem . pu . uideretis Nisi uero si quis est qui Catilinæ similis : cum Cathilina sentire non putetur . Non est iam lenitati locus . Seue ritatem res ip̄a flagitat . Vnum & nunc concedam . Ex eant . profiscantur . Ne patientur desiderio sui Catilinā miserum tabescere , demostrabitur iter . Aurelia uia pro fectus est . Si accelerare uolent ad uesperam consequentur O fortunatam rem . pu . siquidē hanc sentinā huius urbis eicerit . Vno mehercule Catilina ex austro reuata mihi & recreata res . pu . uidet̄ . Quid enim mali aut sceleris fingi aut excogitari potest : qđ non ille concepit ? Quis tota Italia ueneficus : quis gladiator : quis latro : quis sica rius : quis parricida : quis testamentorum subuersor : quis circumscriptor : quis guaneo : quis nepos : quis adulter:

qua mulier infamis : quis corruptor iuuentutis : qs corruptus : qs perditus inueniri potest : qui se cū Cathilina non familiarissime uixisse fateatur ? Qua cedes perhosce annos sine illo facta ? quod nephariū stupr̄ nisi p illum ? Iam uero qua tanta unq̄ in ullo homine iuuentutis illeceb̄a : q̄nta in illo ? Qui alios ip̄e amabat turpissime : Alior̄ amori flagiosissime seruiebat . Aliis fructū libi dinum : Aliis mortem parentū : nōmodo impellendo : Ver̄ atiam adiuuando pollicebat . Nunc uero q̄ subito nō solum ex urbe : Ver̄ atiam ex agris ingentē numerū hominū pditor̄ collegerat ? Nemo nōmodo Romæ : sed ne in ullo angulo totius Italæ oppressus ære alieno fuit : quē non ad hoc incredibile sceleris fedus accuerit . Atq̄ ut eius diuersa studia i dissimili ratione p̄spicere possit̄ : nemo est in ludo gladiatorio paulo ad facinus audatior : qui se non intimū Cathilinæ esse fateat . Nemo in scena leuior & neq̄or qui se non eius prope sodalem fuisse com memoret . Atq̄ idem tantū stupror̄ & scelerum exercitatione assuefactus frigore & fame & siti & uigiliis perferendis fortis ab istis p̄dicabat : quom industriae subsidia atq̄ instrumenta uirtutis in libidinē audatiamq̄ consume rentur . Hunc uero si securi erūt sui comites : si ex urbe exierit desperator̄ hominū flagitosi greges : o nos beatos o rē pu . fortunatā : o p̄clarā laudē cōsulat⁹ mei . Non .n , iam sunt mediocres hominū libidines . non humanæ audatia tollerandæ . Nihil cogitant nisi cädem : nisi incēdia : nisi rapinas . Patrimonia sua pfuderunt . fortunas suas obligauerūt . Res eos iampridē : fides nup deserere coepit . zadem tamē illa qua erat in abundantia : libido permanet . q̄ si in uino & alea : comedationes solum & scorta quererent : essent illi qđem desperandi . sed tamen

essent ferendi . Hoc uero qs ferre possit inhertes hōines
fortissimis uiris insidiari ? Stultissimos prudentissimis ?
abriosos sobrios ? Dormientes uigilantibus ? Qui accum-
bantes in conuiuiis complexi mulieres impudicas : Vino
languidi : cibo conferti : sertis redemiti : unguentis obli-
ti : debilitati stupris : eructant sermonibus suis cädé bo-
norum : atq; urbis incendia : Quibus ego confido impē-
dere fatū aliq;ndo : & poenam iamdiu improbitati nequi-
tiae sceleri libidini debitā : aut istare iam plane : aut certe
appropinq;re . Quos si meus consulat9 quoniā sanare nō
potest substulerit : nō breue nescio qd tēpus : sed multa
secula p̄pagarit rei . pu . Nulla est.n. natio quam ptime
scamus : Nullus Rex qui boellum populo Romano fa-
cere possit : omnia sunt externa . Vnius uirtute : terra
maric; pacata : domesticū bellū manet . intus insidiæ sūt:
intus inclusum piculum . intus est hostis . Cum luxuria
nobis : cum amentia : cū scelere certandū est . Huic ego
me bello ducem p̄fiteor o Quirites . Suscipio inimicitias
hominū proditorū quæ sanari poterūt : quacunq; ratione
sanabo : quæ refecanda sunt : non patiar ad p̄nitiem cui
tatis manere . Proinde aut exeāt : aut q̄escant : aut sū &
in urbe & in eadem mente p̄maneant : quæ merentur ex-
pectent . At & iam sunt qui dicāt Quirites a me ejectū
esse in exiliū Cathilinā : quod ego si uerbo assequi possem
istos ip̄os eicerem qui hæc loquunt̄ . Homo . n . uidelicet
timidus aut & iam p̄modestus : uocem consulis ferre nō
potuit . simul atq; ire in exiliū iussus est : paruit qui ut
hesterna die quom domi meæ pene imperfectus essem sepa-
tum in ædem Iouis statoris conuocaui : Rem omenm ad
patres detuli . quo quom Cathilina uenisset : qs eū sepa-
tor appellauit ? quis salutauit ? quis deniq; nō ita aspexit :

ut perditum ciuem ? ac non potius ut importunissimum
hostem . qn ætiam principes huius ordinis partem illam
subselliorū : ad quam ille accesserat nudam atq; inanem re-
liquerunt . Hic ego uehemens ille consul : qui ue rbo
ciues in exilium eitio quæsiui a Cathilina at in nocturno
conuentu apud . M . laccam fuisse necne ? Quom ille
homo audacissim9 cōscientia conuictus primo reticuissest:
patefecit cætera : qd ea nocte egissest : Vbi fuissest : quid
proxima cōstituissest . Quem ad modū eēt ei ratio toti9
belli descripta edocui . Quom hæsitaret quom cūctaret:
quæsiui qd dubitar& pficiisci eo : quo iampridē pararat :
tum arma : tū secures tū dignitates : tū faces tū tubas:
tū signa militaria : tū aquilā illā argenteā : cū qua ætiam
sacrariū scelerū domus suā fecerat : scirē eē p̄missam . In
exilium eitiebam quæm iam ingressum eē in bellum uide-
bam ? Et . n . credo Manlius iste centurio qui i agro fessu
lano castra posuit bellū populo Ro . suo nomine indixit:
Et illa castra nūc nō Cathilinā expectant: q ille elect9 in
exilium se ad Massiliam : ut aiunt:non hæc in castra con-
seret.o conditionē miseram : non modo administrandæ:
uerum & coferuandæ rei pu . Nunc si Lutius Cathelina
consiliis laboribus piculis meis circūclusus : & debilitatus
subito ptimuerit : sententiā p̄mutauerit : deseruerit suos:
consilium belli faciundi abiecerit : & hoc cursu sceleris ac
belli : iter ad fugam atq; exiliū conuerterit . nō ille a me
spoliatus armis audatiæ : nō stupefactus : atq; pterritus
mea diligentia : nō de spe conatuq; depulsus : sed indem
natus innocens in exilium electus a consule: ui & minis
esse diceſ . Et erunt qui illū si hoc fecerit : nō improbū
sed miserum : Non diligentissimū me consulem : sed cru-
delissimum tyrannum æstimari uelint . Est mihi tanti

o quirites a po. Ro. huius inuidia falsa atq; iiqua tempe
statem subire: dum modo a uobis huius horribilis belli ac
nepharii piculum depellat . Dicā sane electus a me:dū
modo eat in exiliū : Sed mihi credite nō est iturus . Nū
quam ego a diis imortalib⁹ optabo quirites inuidia mea
leuanda causa: ut. L.Cathilinā exercitum hostium ducere:
atq; i armis uolitare audiatis . Sed triduo tamē audietis:
Multoq; magis ill& timeo ne mihi sit inuidiosū aliqndo
ꝝ illū emiserim potius: qꝝ eiecerim . Sed quom sint ho
mines qui illum quom pfectus sit: electum eē dictitant:
Idem si interfectus esset: quid dicerent ? Quamq; isti qui
Cathilinā Massiliam ire dictitat: nō tam hoc queruntur:
qꝝ uerentur . Nemo est istorū tam misericors: qui illum
nō ad Manliū: qꝝ ad Massilienses ire malint . Ille autem
si mehercule: hoc quod agit nunq; antea cogitasset: tamen
iatrocinātem se interfici malet: qꝝ exulem uiuere . Nūc
uero quom ei nihil adhuc pter ipsius uoluntatē: cogitatio
nem acciderit: nisi ꝝ uiuis nobis Roma pfectus est: opte
mus potius ut eat in exiliū : qꝝ queramur . Sed curtā. diu
de uno loqmur: & de eo hoste q; iam fatetur se eē hostē?
& quām: quia quod semp nolui murus interest nō timeo:
De his qui dissimulant: qui Romā remanēt: qui nobiscū
sunt de his nihil dicimus ? Quosquidem ego si ullomō
possit fieri: non tam ulcisci studeo quam sanare, sibi ipsos
placere rei . pu . Neq; quare id fieri non possit: si me
audire uelint intelligo . Exponam enim uobis quomō
quirites: & ex quibus generibus hominum istæ copiæ cō
parentur . Deinde singulis medicinā consilii atq; oratois
mee: si qꝝ potero afferā . Vnū genus est eorū: qꝝ magno
in ære alieno maiores atiā possessiones habet: qꝝ amore
deducti: dissolui nullomodo possunt. horū omniū species

est honestissima: sunt enī locupletes . Volūtas uero &
causa impudentissima . tu agris: tu ædificiis: tu argēto :tu
familia: tu tabula: tu rebus omnibus ornatus: & copios⁹
quom sis & dubitas: de possessione trahere: & acquire
fidem . Quid. n. expectas bellū: qd ergo iuastatione om
niū: tuas possessiones sacrosanctas futuras putas ? An ta
bulas nouas ? Erāt qui istas a Cathilina expectāt . Meo
benefitio tabulæ nouæ pferent: uebx auctionariæ . Neq;
enī isti qui possessiones habet: alia ratione ulla salui esse
possunt. quod si maturius facere uoluissent: neq; uel qd.
stultissimū ē: certare cū usuris & fructibus p̄diorib⁹: & locu
pletioribus his: & meliorib⁹ ciuib⁹ uteremur : S3 hosce
hoīes minime puto p̄timescēdos: q; aut deduci de sentētia
possunt: aut si p̄manebūt: magis mihi uident' uota facturi
cōtra rem pu . qꝝ arma laturi . Alter⁹ genus ē hominū q
quāq; p̄munt ære alieno: dominationē tamē expetūt . Re
rum potiri uolūt. honores quos quieta re pu. desperāt: per
turbata: se cōsequi posse arbitrant̄. quibus hoc p̄cipiendū
uidet̄: unū scilicet & idē quod reliquis oibus ut desperēt
id quod conāt se posse cōsequi . primū omniū me ip̄m ui
gilare adesse: puidere rei pu. deinde magnos animos eē in
bonis uiris: magnā cōcordiā: maximā multitudinem: mag
nas p̄terea copias militū: deos deniq; imortales huic inui
to populo: clarissimo ip̄o pulcherriæ urbi: cōtra totā uim
sceleris p̄sentis auxiliū eē laturos . Quod si iam sint id
quod sumo furore cupiat adepti: num illi in cinere urbis
& sanguine ciuiū: quæ mente scelerata ac nepharia cōcu
pierunt: se consules: aut dictatores: aut atiā reges spe
rant futuros ? Non uidet̄ id se cupere: qd si adepti sint:
fugitiuo alicui aut gladiatori cōcedi necesse sit ? Tertiū
genus est atate iam affectum: sed tamen exercitatione

robustum: quo ex genere est iste Manlius: cui nūc Cathilina succedit. Hi sunt homines ex iis coloniis q̄s fesulas Sylla cōstituit: quas ego uniuersas ciuiū eē optimorum & fortissimor̄ uirō sentio. Sed tamē hii sunt coloni qui se insperatis ac in repentinis pecuniis sumptuosius insolent iusq̄ iactāt. hi dum ædificat tanq̄ beatitudinū p̄sules lecticisq; familiis: magnis cōuiuiis apparatis delectantur: in tantū æs alienū inciderūt: ut si salui eē uelint: Sylla sit his ab inferis excitādus: Qui ætiam nōnulos agrestes homines tenues atq; ægentes in eandem spem rapinarum ueter̄ impulerūt. Quos ego quirites utroq; in eodem genere prædator̄ direptorumq; pono. Sed eos hoc mo neō desinat furere: & p̄scriptiones & dictaturas cogitare. Tantus & illō temporum dolor inuectus est ciuitati: ut iam ista nō modo hoīes: sed nec pæcudes quidem passuræ mihi eē uideant̄. Quartū genus est sane uanū: uariū: & mixtū & turbulentū: qui iam pridem p̄muntur: qui nunq̄ emergūt: qui partim inheritia: partim malegerendo negotio: p̄tim ætiā sūptibus: in ueterē ære alieno uacillat: qui uadimoniis: iudiciis p̄scriptionibus bonor̄ defatigati p̄multi & ex urbe: & ex agris: se in illa castra cōferre dicunt. Hosce ego nō tā milites acres q̄ inficiatores eē lenitos arbitror: q̄ hoīes primū si stare nō possūt: corruāt. Sed ita ut nō mō ciuitas: sed ne uicini quidē p̄ximi sentiant. Nam illud nō intelligo q̄ obrē si uiuere honeste nō possunt: pire. turpiter uelit: Aut cur minore dolore pituros se cū multis: q̄ si soli pereāt arbitrent̄. Quintū gen⁹ ē parricidā: sicariō: deniq̄ oniū facinorosō: quos ego a Cathilina nō reuoco. Nā neq; ab eo diuelli possūt, & peant sane i latrocino: quoniā sūt ita multi: ut eos carcer cape nō possit. Postremū autē gen⁹ ē nō solū nūero:

uerum ætiam genere ip̄o atq; uita: qd̄ ppriū Cathilinæ est: de eius delectu: imo uero de complexu eius ac sinu: quos pexo capillo nitidos: aut imberbes aut bene barbatos uidetis: manicatis & talatricis: uel striccis tunicis: uelis amictos: nō togis: Quō omnis industria uitæ & uigilandi labor in ante lucanis cellis exprimit̄. In his gregibus aleatores oēs: adulteri oēs: impuri impudicisq; uerstantur. hi pueri sunt tam lepidi ac delicati: nō solū amare & amari: neq; saltare & cantare: sed ætiam sicas uibrare & spargere uenena didicerūt: qui nisi exeant: nisi pereāt ætiam si Cathilina perierit scitote hoc in re pu. seminariū Cathilinæ futur̄. Verūtamē qd̄ sibi isti miseri uolūt? Num suas secum mulierculas sunt i castra sunt ducturi? quemadmodū autē illis carere poterunt: his p̄fertim iam noctibus? Quo autē pacto illū Appenninū: & illas pruinias ac niues pferēt? nisi iccirco facilius hyemē tolleratros putat: q̄ nudi in cōuiuis saltare didicerūt. O bellū magnope p̄timescendū: quō hāc sit habiturus Cathilia manū stortō cohorte p̄toriam. Instruite nūc o q̄rites contra has tā p̄claras Cathilinæ copias p̄sidia uestra: uestrosq; exercitus: & primū gladiatori illi cōfecto & sautio: Consules impaoresq; uestros opponite. Deinde cōtra illam naufragatō: electā & debilitatam manū florē totius Italiae ac robur adducite. Iam uero urbes coloniar̄ & municipior̄ respondebunt Cathilinæ tumulis siluestribus. Neq; ego cateras copias ornamēta p̄sidia uestra: cū illius latronis inopia atq; egestate conferre debeo. Sed si ommissis his omnibus rebus: quibus nos suppeditamur: æget ille senatu eq̄tibus Ro. po. urbe ærario: uectigalib⁹: cuncta Italia: p̄uertiis oībus: exteris nationibus. Sed si inq; his omnibus rebus ommissis: causas ip̄as quæ inter se

robustum: quo ex genere est iste Manlius: cui nūc Cathilina succedit. Hi sunt homines ex iis coloniis q̄s fesulas Sylla cōstituit: quas ego uniuersas ciuiū eē optimorum & fortissimorū uiroꝝ sentio. Sed tamē hii sunt coloni qui se insperatis ac in repentinis pecuniis sumptuosius insolentiū iactāt. hi dum ædificat tanq̄ beatitudinū p̄sules lecticisq; familiis: magnis cōiuuiis apparatis delectantur: in tantū & alienū inciderūt: ut si salui eē uelint: Sylla sit his ab inferis excitādus: Qui ætiam nōnullos agrestes homines tenues atq; agentes in eandem spem rapinarum ueterū impulerūt. Quos ego quirites utroq; in eodem genere prædatorū direptorumq; pono. Sed eos hoc mo neo desināt furere: & p̄scriptiones & dictaturas cogitare. Tantus & illoꝝ temporum dolor inuectus est ciuitati: ut iam ista nō modo hoīes: sed nec pæcudes quidem passuræ mihi eē uideant. Quartū genus est sane uanū: uariū: & mixtū & turbulentū: qui iam pridem p̄muntur: qui nunq̄ emergūt: qui partim inheritia: partim malegerendo negotio: p̄tim ætiā sūptibus: in uetere &re alieno uacillat: qui uadimoniis: iudiciis p̄scriptionibus bonorū defatigati pmulti & ex urbe: & ex agris: se in illa castra cōferre dicunt. Hosce ego nō tā milites acres q̄ inficiatores eē lenitos arbitror: q̄ hoīes primū si stare nō possūt: corruāt. Sed ita ut nō mō ciuitas: sed ne uicini quidē p̄ximi sentiant. Nam illud nō intelligo q̄ obré si uiuere honeste nō possunt: pire. turpiter uelit: Aut cur minore dolore pituros se cū multis: q̄ si soli pereāt arbitren̄t. Quintū gen⁹ ē parricidaꝝ sicarioꝝ deniq̄ oniū facinorosoꝝ: quos ego a Cathilina nō reuoco. Nā neq; ab eo diuelli possūt. & peant sane i latrocino: quoniā sūt ita multi: ut eos carcer cape nō possit. Postremū autē gen⁹ ē nō solū nūero:

uerum ætiam genere ip̄o atq; uita: qd̄ ppriū Cathilinæ est: de eius delectu: imo uero de complexu eius ac sinu: quos pexo capillo nitidos: aut imberbes aut bene barbatos uidetis: manicatis & talatricis: uel strictis tunicis: uelis amictos: nō togis: Quorū omnis industria uitæ & uigilandi labor in ante lucanis cellis exprimit. In his gregibus aleatores oēs: adulteri oēs: impuri impudiciq; uerstantur. hi pueri sunt tam lepidi ac delicati: nō solū amare & amari: neq; saltare & cantare: sed ætiam sicas uibrare & spargere uenena didicerūt: qui nīsi exeant: nīsi pereāt ætiam si Cathilina perierit scitote hoc in re pu. seminariū Cathilinæ futuræ. Verūtamē qd̄ sibi isti miseri uolūt? Num suas secum mulierculas sunt i castra sunt ducturi? quemadmodū autē illis carere poterunt: his p̄sertim iam noctibus? Quo autē pacto illū Appenninū: & illas pruinias ac niues pferēt? nīsi iccirco facilius hyemē tolleraturos putāt: q̄ nudi in cōiuuiis saltare didicerūt. O bellū magnoꝝ p̄timescendū: quō hāc sit habiturus Cathilia manū stortorū cohortē p̄toriam. Instruite nūc o q̄rites contra has tā p̄claras Cathilinæ copias p̄sidia uestra: uestrosq; exercitus: & primū gladiatori illi cōfecto & sautio: Consules impaoresq; uestros opponite. Deinde cōtra illam naufragatorū electā & debilitatam manū florē totius Italiz ac robur adducite. Iam uero urbes coloniarū & municipiorū respondebunt Cathilinæ tumulis siluestribus. Neq; ego cæteras copias ornamēta p̄sidia uestra: cū illius latronis inopia atq; egestate conferre debeo. Sed si ommissis his omnibus rebus: quibus nos suppeditamur: aget ille senatu eq̄tibus Ro. po. urbe ærario: uectigalibꝝ: cuncta Italia: p̄uentis oībus: exteris nationibus. Sed si inq; his omnibus rebus ommissis: causas ip̄as quæ inter se

configunt contēdere uelimus ex eo ipso q̄ ualde illi iaceat intelligere possumus . Ex hac enim pte pudor pugnat . illinc petulātia , hinc pudicitia , illinc stupr̄x , hinc fides , illinc fraudulentia , hinc pietas , illinc scelus , hinc cōstan tia , illinc furor , hinc honestas , illinc turpitudo , hinc cō tinentia , illinc libido , hinc deniq̄ aequitas: temperantia: fortitudo: prudentia: uirtutes omnes certat cū iniuitate: luxuria: ignauia: temeritate: cum uiciis oībus . Postremo copiæ: cū ægestate: bona ratio cum perdita: mens sana cū amentia: bona deniq̄ spes cū omniū rege desperatione con fligut . In eiusmodi certāine: ac p̄lio nō ne etiā si studia hominū deficiat : dii ipsi imortales cogant: ab his præda rissimis uirtutib⁹ tot & tāta uitia superari ? Quæ quom ita sint quirites quemadmodū iam antea dixi ueltra tecta uigiliis : custodiisq̄ defendite . Mihi autem ut urbi sine uestro metu & sine ullo tumultu satis essent præsidii: con sultū atq̄ p̄uisum est . Coloni omnes municipesq̄ uestri cerciores a me facti de hac nocturna excursione Cathilinæ facile est : urbesq̄ suas finesq̄ defendent . Gladiatores pa latii: q̄ sibi ille manum q̄ fortissimā & certissimā fore putauit: quāq̄ anio meliore sunt q̄ ps parricidae: potestate tamen etiā nostra continebunt . Quītus Metellus quē ego p̄spiciens in agrum gallicanū: picenūq̄ p̄misi : aut opprimet hominē: aut eius oēs mot⁹ conatusq̄ phibebit . Reliquis autē de rebus cōstituendis maturādis: agendis : iam ad senatū referemus: quē uocari uidetis . Nunc illos qui in urbe remāserūt: atq̄ adeo qui contra urbis salutē: omniūq̄ uestre in urbe a Cathilina relicti sunt quāq̄ sunt hostes : tamē q̄a nati sūt ciues monitus eos atq̄ etiā uolo: mea lenitas si cui adhuc solutior uisa est : hāc expec tauit: ut qd̄ latebat erūperet . Qd̄ reliquū est iam non

possum obliuisci : meam hāc patriā esse: me hoc iam esse consulem . Mihi aut cum his ūiuendū: aut pro his esse moriēdum . Nullus est portis custos : Nullus iſidiator uia . Si qui exire uolūt: cohibere nō uolo . cōſulere possū Qui uero se in urbe commouerit: cuius ego nō modo fac tum: sed ne incoepū ullum : conatumue contra patriā de phenderī : sentiat ī hac urbe eē cōſules uigilātes : eē egredios magistratus: eē fortē senatū: eē arma: eē carcerē: quē uindicem nepharioe: ac manifestoe scelerē maiores nostri esse uoluerūt . Atq̄ hāc omnia sic agētur o quirites : ut res maxima minimo motu: picula summa nullo tumultu bellum intestinū ac domesticum post memoriam hominum crudelissimum & maximū: me uno togato duce & impatore cedent . Quod ego sic administrabo quirites : ut si ullo modo fieri poterit: ne improbus quidem quisquā in hac urbe poenā sui sceleris sufferat . Sed si uis manifesta audatia: si impēdens patriæ piculū me necessario de hac animi lenitate deduxerit : illud profecto perficiam: q̄ in tanto & tam insidioso bello uix optādum uidetur ut neq̄ bonor̄ quisquā intererat : paucor̄q̄ pena uos iam omnes salui esse possitis . Quāquidem ego neq̄ mea prudentia neq̄ humanis consiliis fretus polliceor uobis o quirites . Sed multis & nō dubiis deor̄ imortaliū significationib⁹ quibus ego ducibus ī hāc spem sentētiām̄q̄ sum igressus: quia iā nō p̄cul ut quondā solebāt ab hesterno hoste atq̄ lōginquo: sed hic p̄ſentes suo noie atq̄ auxilio sua templa atq̄ urbis tecta defendūt . Quos nunc o.P.C. præcarū uenerari: atq̄ implore debetis: ut q̄ urbem pulcherrimam florētissimā potētissimamq̄ eē uoluerūt : hāc oībus hostiū copiis terra mariq̄ supatis a p̄ditissimor̄ ciuiū nephario scelere defendant .

INVECTIVA . M . T . C . TERTIA . IN . CA
THILINAM . LEGE . FOELICITER .

EM . PVBLICAM . QVIRITES . Vltasq; omniū uestrx : bona : fortunas coniuges : liberosq; uestros : atq; hoc domiciliū clarissimi i pii: fortunatissimā: pulcerrimaq; urbē hodier no die : deorū imortaliū summo erga uos amore : laboribus : consiliis : periculisq; meis : e flama : e ferro : ac pene ex faucibus fati erectā et uobis conseruatam ac restitutā uidetis . Et si minus nobis iocundi atq; illustres sunt hi dies qbus cōseruamur : q illi quibus nascimur : q salutis certa lāticia est : nascendi incerta cōdicio : et q sine sensu nascimur : cū uolūtate seruamur . Profecto quoniā illū q hāc urbē cōdedit Romulū ad deos imortales beniuolētia famaq; sustulimus : esse apd' uos posterosq; uestros i honore debemit is : q eādē hāc urbē cōditā aplificatāq; seruauit . Nā totis urbis téplis : delubris : tectis : ac : moenibus ónibus subiectos ppe iā ignes circūdatosq; restriximus . Itidē gladios in . ré . pu . districtos retrudiq; : Mucroneq; eosq; a iugulis uestris reieciq; . Quæ quoniā i senatu illu strata: patefacta : cōpta sunt: p me : uobis iā exponā breui ter Quirites: ut quæ etiā: et q̄nta: et q̄ maifesta: & q̄ ratōe iuestigata & cōphēsa sint : uos q̄ & ignoratis : & expectatis: exactis scire possitis . Prīcipio ut Catelina paucis āte diebus erupit ex urbe: quō sceleris sui socios : & huiuscē nepharii belli acerrimos duces reliquisset : Romæ : semp uililaui & puidi Quirites : quēadmodū i tātis & tā absconditis iſidiis salui eē possēq; . Nā tū quō ex urbe Catilinā eiciebam : non enī iā uereor huius urbi inuidiā : quō illa magis sit timēda q uiuus exierit . Sed tū quom illū ex

terminari uolebā : aut reilq; cōiuratorū manū simul exituram : aut eos qui remansissent ifirmos sine illo ac debiles fore putabā . Atq; ego ut uidi quos maximo furore & scelere esse iflamatos sciebā : eos uobiscū esse : & Romæ remansisse : in eo omnes dies : noctesq; cōsumpli : Vt qd agerēt : quid molirent sentiret : ac uiderē : Vt quoniam aurib9 uestrīs ppter icredibilē magnitudinē sceleris mīo rem fidē faceret oratio mea : rem ita cōphenderē : ut tū demū uestrā saluti admin9 puidetis : quō oculis male ficiū ipm uideretis : Itaq; ut compi legatos allobrogū bel li trāsalpini : & tumult9 gallici excitādi causa a . P . Lētu lo esse follicitatos : eosdēq; i Galliā . ad suos ciues : eodēq; itinere cū litteris : mādatisq; ad Cathilinam esse missos : Comitēq; his adiunctū esse . Vulturciū : atq; huic esse ad Cathilinā mādatas litteras : facultatē mihi oblatā putaui : ut qd erat difficilimū : quodq; ego semp optabā a diis in mortalib9 tanta res nō solū a me : sed etiā a senatu : & a uobis māifesto cōphenderet . Itaq; hesterna die . L . flaccū : & . G . pmptinū ptores fortissimos : atq; rei . pu . amātissimos uiros ad me uocauit : rem omnē exposui : qd fieri placeret ostendi . Illi autē qui oia de re . pu . pclarā atq; egregia sentirent : sine recusatione ac sine ulla mora negociū suscepérunt . Et quō aduerserāceret : occulte ad pōtē Milluiū puerūt : atq; in proximis uillis ita bipartiti fuerūt : ut Tiberis iter eos & pōs iterēt . Eodē autē & ipsi sine cuiusq; suspicioē multos fortes uiros eduxerāt & ego ex præfectura reatina cōplures delectos adulescentes : quorum opera utor assidue in re . pu . præsidio cum gladiis miseram . Interea tertia fere uigilia exacta : quō iam pontem Milium magno comitatu legati Allobrogū ingredi cooperit : unaq; uulturcius : fit in eos impet9

Educunt & ab illis gladii : & a nostris : Res p̄toribus erat nota solis. ignorabat c̄teris . Tū iteruētu p̄mtini atq; Flacci: pugna quæ erat cōmissa sedat . Litteræ quæ cūq; erāt in eo comitatu integris signis p̄toribus tradunē Ipi comprehensi ad me quō iā dilucesseret deducunt . atque omniū horū scelerū iprobissimū machinatorē Cymbrū: Gabiniū ad me nihil tū suspicantem uocauī . Deinde item accersitus ē. L.Statili⁹ & p⁹ eū Cethagus.tardissime autē Lētulus uenit. credo q̄ i litteris dādis p̄ter cōsuetudinem p̄xima nocte uigilarat . Quom uero sūmis & clarissimis huius ciuitatis uiris: qui audita re: frequētes ad me mane cōuenerāt: litteras ad me prius apiri : q̄ ad senatū defferri placeret: ne si nihil eēt inuentū a me temere: tātus tumul tus iniectus ciuitati uideref: negauī me eē facturū : Vt de piculo publico nō ad cōsiliū publicū rē integrā deferrem. Eteni.P.C. si ea quæ erāt ad me delata repta nō eēnt: tum ego nō arbitrabar i tantis rei pu. piculis eē mihi nimiam diligentia p̄tēscendā . Senatū frequentē celeriter ut uidistis coegi . Atq; iterea statim iā admonitu Allobrogū Gn. supplitiū p̄torē fortē uirū misi : q̄ ex ædibus Cethagi si qd telorū esset afferret : ex quibus ille maximū sicarum numerū & gladiorū extulit . Introduxi Vulturium sine gallis . fidem publicam ei iussu senatus dedi . hortatus sum : ut ea quæ sciret sine timore indicaret . Tum ille dixit : quom uix se e magno timore recreasset : A . P . Lentulo se habere ad Cathilinam mandata & litteras : ut seruorum p̄silio uteretur : & ad urbem quam primū cum exercitu accederet : Id autem eo cōsilio : ut quom urbem ex omnibus p̄tibus : quemadmodum distributum descriptūq; erat incendissent : cædemque infinitā ciuium fecissent : p̄sto eēt ille q̄ effugiētes exciperet: & secum his

urbanis ducibus coniūgeret . Introducti autē Galli iusu randū sibi: & litteras a.P.Lentulo : Cætego . Statilio ad suā gentē datas eē dixerūt. atq; ita sciui ab his: &.L.Caf siō eē p̄scriptū: ut eq̄tatū i Italia q̄ primū mitteret: & p̄ destres sibi copias nō defuturas . Lentulu autē sibi confir masse ex fastis sybillinis auruspīcūq; respōsis se cē tertium illū Corneliu ad quem regnū huius urbis atq; impiū puenire eēt necesse : Cynam ante se & Syllā fuisse. eūdemq; Lentulu dixisse: fatalē hūc anuū eē ad interitū hui⁹ urbis atq; impii qui eēt decimus p⁹ uirginū absolutionē : Post Capitolii autē incensionē uigesimus . Hāc autē Cæthego cū c̄teris cōtrouersiā fuisse dixerūt: q̄ Lentulo: & aliis sa turnalibus cædē fieri atq; urbē icendi placeret : Cætego ni miū id longū uideref . At ne longū sit quirites: tabellas p̄ferri iussimus quæ a quocūq; dicebāt datae. primū ostendimus Cætego signū.cognouit . Nos lignū icidimus. legimus . erat scriptū ipsius manu allobrogū senatui & populo: se se quæ eorū legatis confirmasset facturū esse: orare ut item illi facerent: quæ sibi eorū legati p̄teperissent . Tū Cæthagus qui paulo ante aliqd tamē de gladiis : ac siccis quæ apd' ipm erāt dephensa respōdisset:dixisse. etq; se semp bonorū ferramentorū studiosū fuisse: recitatis litteris: debilitatus atq; abiectus: cōscientia cōuictus: repente cōticuit. Introductus est Statilius: & cognouit signum & manum suā . Recitatæ sunt tabellæ: in eādem fere sententiā , cōfessus est . Tū ostendi tabulas Lētulo & quæsiui cognosceret ne signū annuit . Est uero inq̄ notū signū & image aui tui clarissimi uiri: q̄ amauit unice patriā : & ciues suos: quæqdē te a tanto scelere ætiā mutare ac reuocare debuit . Legunt̄ eadem ratione ad senatū allobrogū: popūlūq; litteræ: si qd de his rebus dicere uellet: feci potestatē

Atq̄ ille p̄io quidē negauit . Post autē aliquāto toto iā inditio exposito atq̄ edito surrexit . Quæsiui a Gallis qd sibi eēt cū his: q̄obrē domū suā uenissent . Itēq̄ a Vulc̄io : Qui quō illi breuiter constāter̄ respōdissent p̄ quē ad eū: quociēsq̄ uenissent: quæsiſſemq̄ ab eo: nihil ne secū eēt de fastis sybillinis locutus : Tū ille subito scelere de mēs: q̄nta conſciētiæ uis eēt ostēdit . Nā quom illud qd Galli dixerūt poss̄ inficiari: repēte p̄ter opinionē omniū cofessus ē : Ita, n. animi nōmodo ingeniu illud & dicēdi exercitatio: q̄ ſemp ualuit: sed aetiā ppter uim sceleris ma nifesti: ac dephensi: impudētia q̄ ſupabat oēs: iprobitasq̄ defecit . Vulc̄ius uero litteras ſubito pferri atq̄ appiri iubet: q̄s ſibi a Lentulo ad Cathilinā datas eē dicebat. atq̄ ibi uehemētissime pturbat9 Lētulus: tamē & signū & ma nū ſuā cognouit . Erāt autē scriptæ ſine noīe. ſed ita . q̄ ſim ex eo quē ad te miſi cognosces . Cura ut uir ſis . & cogita quē i locū ſis pgressus . unde iā qd tibi ſit necesse Cura ut ſoniū tibi auxilia adiūgas: & iā iſimoꝝ . Gabini us deide iſtroducetus: quō p̄io ipudēter respodere cepiſſet: ad extremū nihil ex his quæ galli iſinuabāt negauit : At mihi qdē q̄rites: q̄qilla certiſſima uifa ſūt argumenta atq̄ iđitia ſceliris: ſcilicet tabellæ: ſigna: manus: deniq̄ uniuſcu iuſq̄ cofeffio: tū multo certiora ſūt illa: color: oculi: uul tus: taciturnitas: Sic. n. obſtupuerāt: ſic terrā intuebant: ſic furti nō nunq̄ ſeſe aspitiebāt: ut nō iā ab aliis iudicari ſed iđicare ſe ip̄i uiderent . Inditiis expositis atq̄ hoc mó editis : Senatum consului de ſumma rei pu . ſalute quid fieri placaret . Dic̄tæ autem ſunt a principibus accerbis ſimæ ac fortiſſimæ ſententiæ: quas ſenatus ſine ulla ua rietate eſt ſecutus: & quoniam non dum eſt pſcriptum ſenatus consultum ex memoria Quirites quid ſenatus

censuerit exponam . Primū mihi gratiæ uerbis ampliſſi mis agūtūr : q̄ mea uirtute: cōſilio: prouidentia: res pu , maximis piculis ſit liberata . Deinde. L. Flaccus & . C. Promptinus p̄tores: q̄ eos: ope. forti ſideliq̄ uſus. eſſem: merito ac iure laudant. atq̄ aetiā uiro forti collegæ meo laus impartiſ: q̄ eos: qui huius cōiurationis particeps fu iſſent: a ſuis & a rei pu. consiliis remouiſſent . Atq̄ ita cenuere ut. P. Lentulus quom p̄tura ſe abdicasset: tūc in custodiam traderet . Itemq̄ ut. C. Cethagus. L. Statilius P. Gabinius: qui oēs p̄ſentes erāt: in custodiā traderetur: atq̄ idem hoc decretū eſt in. L. Caſſum: qui ſibi procura tionem incēdenda urbis depoposcerat: in. M. C̄parium: cui ad ſollicitandos paſtores Apuliā eſſe attributā erat in dicatum: in. P. Furiū: qui ex his coloniis quas feſulas. L. Sylla deduxit. in . Q. Manlium Chilonem: qui una cū hoc furio ſemper erat in ac allobrogum ſollicitatione uer ſatus . In. P. Vmbrenū libertinū hominē: a quo primū Gallos ad Gabiniū pductos eſſe cōtabat . Atq̄ ea le nitate Senatus eſt uſus Quirites: ut ex tāta cōiuratione: tantaq̄ ui: ac multitudine domesticorum hostiū nomē ho minū p̄ditissimoꝝ: poena re pu. cōſeruata: reliquoḡ mētes ſanari poſſe arbitrareſ . Atq̄ aetiā ſupplicatio diis imotali bus p̄ ſingulari eorū merito: meo noīe decretā ē q̄rites: q̄ mihi primū p̄ hāc urbē cōdītā togato cōtigit. & his decre ta uerbis ē: q̄ urbē incēdiis: cāde ciues: Italia bello: liberaſ ſem . Quæ ſupplicatio ſi cū cāteris ſupplicatoib9 cōferat: q̄re hoc iſerit? q̄ ceteræ ſupplicatoies cōſtitutæ ſūt bene gesta, hāc una: cōſeruata re pu. cōſtituta ē . Atq̄ illud qd̄ faciēdū primū fuit: factū atq̄ trāfactū ē . Nā. P. lētul9 q̄q̄ patefactis iđiciis & cofeffionibus ſuis iuditio ſenat9: non mó p̄toris iuſ: uerḡ aetiā ciuis. amiferat; tamē magistratū ſe abdicauit :

ut quæ religio . C. Mario clarissimo uiro non fuerat quo minus . C. clautiam de quo nihil nominati erat decretū : p̄ torē occideret : ea nos religione i priuato . P. Lētulo puniendo liberaremur . Nūc quoniā quirites sceleratissimi pī culo sissimiq̄. belli nepharios duces captos iā & comp̄hen sos tenetis : existiare debent oēs Cathilinæ copias : oēs spes atq̄ opes : his depulsis urbis piculis cōcidisse . Quemqdē ego quō ex urbe pellebā : hoc p̄uidebā . anio quirites : remoto Cathilina : nō mihi eē . P. Lentuli somniū : q̄ fastis sy billinis de Cathilina se cōpisſe dicebat : Nec . L. cassī ad ipem : Nec . G. cethegi furiosam temeritatē p̄timescendā . ille erat solus unus timendus ex his oībus : sed tamdiu dū moenibus urbis cōtinebat . oīa norat . omniū aditus tene bat . Appellare : tentare : sollicitare poterat : audebat . Erat ei cōfiliū ad facinus aptum . Consilio autē : neq̄ lingua neq̄ manus deerat : Nam ad cæteras res conficiendas : cæteros homines delectos ac descriptos habebat . Neq̄ uero quom aliquid mādabat cōfectum putabat . & nihil erat quod non ipse obiret : circumiret : uigilar& : labo raret . Frigus : sūtim : famem : ferre poterat . Hunc ego hominem tam acrem tam paratum : tam audacem : tam callidum : tam in scelere uigilantem : tam in pditis rebus diligentem : nisi ex domesticis insidiis in castrense latrocinium compulisset : dicam illud quod sentio qui ritē : non facile hanc tantam molem mali a ceruicibus uestris depulisset . Non ille nobis saturnalia constitu isset . neque tanti ante exitii ac fati diem rei publice de nuntiasset : neque commisisset ut signum : ut litteræ suæ : testes deniq̄ manifesti sceleris depr̄henderētur : quæ uno illo absente sic gesta sunt : ut nullum in priuata domo furtum unq̄ sit tam palam inuentū : q̄ hæc tota i re . pu .

coniuratio manifesta inuēta : atq̄ deprehēsa est . Quod si Cathilina i urbe ad hanc diē remāsset : quanq̄ quo adfuit omnib⁹ eius consiliis ocurri : atq̄ obstiti : tamen ut leuissi me dicā : dimicādum nobiscū illo fuisset : neq̄ nos unquā dum ille in urbe hostis fuisset : tantis piculis rem pu . tāta pace : tāto otio : tanto silentio liberastemus : Quāq̄ hæc oīa quirites ita sunt a me administrata : ut deorū imortali um nutu : atq̄ cōfilio gesta : atque prouisa esse uideātur . Illudq̄ cum coiectura cōsequi possumus : quod uix uidet̄ humanis consiliis . tātarum rēḡ gubernatio esse potuisse . Tum uero ita presentes his tēporibus opem & auxilium nobis tulerūt : Vt eos pene oculis uidere possemus . Nā ut illa omittam : uislas nocturno tēpore fasces ab occidēte : ardoresq̄ cæli ut fulminū ictus : ut terræmotus relinquam cætera quæ nobis consulibus facta sunt : ut hæc quæ nūc cā nere dii immortales uiderent̄ . Hoc certe quirites quod sum dicturus : neq̄ p̄termittēdū neq̄ relinquēdū ē . Nā p̄fecto memoria tenetis : Cocta & Torq̄to cōsulibus : cō plures de capitolio zdes de cælo ecē pcussas : quō & simula cra deorū imortaliū depulsa sūt : & statuæ ueterū hominū deiectæ . & Regū æra liquefacta sūt . & tactus ē & ilie : qui hāc urbē cōdidit Romul⁹ : quē iam & i auratū i Capitolio paruum atq̄ lactentem uberibus lupinis inhiantem fuisse inmemoristis : Quoqdē tēpore quō auruspices e tota ætru ria cōueuissent : cædes atq̄ incēdia & legū iteritū : & bellū ciuile atq̄ domesticū : ac totius urbis atq̄ ipii occasū ap̄ p̄pinq̄re dixerūt : nisi dii imortales óni ratōe placati suo nūine p̄pe fata ip̄a flexissent . Itaq̄ eorū respōsis tūc : & ludi decē p dies facti sūt . Neq̄ res ulla : quæ ad plecādos deos ptineret : p̄termissa ē . Idēq̄ iusserūt simulacrū Iouis facere maius : & i excelsō collocare : & cōtra atq̄ ante fuerat

ad orientē cōuertere : ac se sperare dixerūt : si illud signū quod uidetis solis ortum : & forū : curiamq; cōspiceret: fore: ut ea consilia quæ clam essent inita cōtra salutē urbis atq; impīi illustrarent̄ : ut a senatu : populoq;. Ro. p̄spici possent . At illud signū cōsules illi ita collocandū statuerunt : sed tanta fuit operis tarditas : ut neq; a superioribus cōsulibus: neq; a nobis ante hodiernū diem collocaret̄ . Hic q̄s potest eē quirites tam auersus animo: tam p̄ceps : tam mente captus: qui neget hāc omnia : quæ uidimus : p̄cipueq; hanc urbē deoꝝ imortalī nutu: ac potestate amministrari ? Etenim quom eēt ita responsum : c̄edes : incēdia: interitūq; rei pu. cōparari : & ea a pditis ciuibus: quæ tum ppter magnitudinē sceler̄ nōnullis uidebantur incredibilia : ea non modo cogitata a nephariis ciuibus : uer̄ aetiā suscep̄ta eē sentiebā . Id uero non ne ita p̄sens est : ut nutu Iouis optimi maximi factū eē uideatur ? ut quom hodierno die mane p̄ forꝝ meo iussu : & coniurati: & eorū iudices iādem cōcordiæ ducerent̄ : eo ipo tēpore signū statueret̄ : quo collato : atq; ad uos senatumq; conuerso omnia & senatus & uos : quæ erant contra salutem omniū cogitata illustrata & patefacta uidistis . quo aetiā maiore sunt isti odio suppliatioꝝ digni : qui nō solum uestris domiciliis atq; tectis : sed aetiam deoꝝ templis: atq; delubris sunt funestos ac nepharios ignes inferre parati : Quibus ego me si restitisse dicam : nimiū mihi sumā : & non sum ferendus . Ille ille Iupiter restitit : ille capitoliū : ille hāc templa : ille cunctā hanc urbem : ille uos omnes saluos eē uoluit . Diis ergo imortalibus ducibus . hanc mentem : uoluntatemq; suscepi : & ad hāc tanta inditia perueni . Iam uero illa Allobrogū sollicitatio: sic a Len tulo c̄terisq; domesticis hostib9 tam clementer tanta res

credita : & ignotis & barbaris : comissar̄ litteræ nūqm esent p̄fecto : nisi a diis imortalib9 huic tāte audaciæ cōsiliū eēt eruptū . Uero ut hoies galli ex ciuitate male pacata quæ ḡes u restat : quæ bellū po. ro . facere & posse & nō uelle uideat̄ : sp̄e imperii ac rerū ap̄lissima rū : ultro sibi a patriciis hominibus oblatā negligerent : uestramq; salutem suis oppinionibus anteponerent: Illud nō diuinit̄ factū esse putatis ? p̄serti q̄ nos nō pugnādo : sed tacendo supare potuerūt . Quāobrem Quirites quoniā ad omnia puluinaria suplicatio decreta est : Celebratote illos dies cū cōiugib9 ac liberis uestris . Nam multis sepe honores diis imortalib9 iusti habiti sunt ac debiti : sed p̄fecto iustiores nūq; . Erepti enim estis ex crudelissimo ac miserrimo iteritu : sine cede : sine sanguine : sine exercitus sine dimicacōe : togati : me uno togato duce & impatore uicistis . Etenī recordamini Quirites oēs ciuiles dissensiones nō solū eas quas audistis : sed eas q̄s uos met ipsi meministis : atq; uidistis . L. Silla . P. sulpiciū opp̄ssit: & eiecit ex urbe . C. mariū custodē hui9 urbis : multosq; fortes uiros : partum eiecit ex ciuitate : parti interemit : GN . octavius consul armis expulit exurbe colegam suū . Onis hic loc9 aceruis corporū & ciuiū sanguine redūdauit . Superauit postea . Cynnam cum Mario . Tum uero clarissimis interfectis uiris lūina ciuitatis exticta sunt . Vlt̄ est huius uictoriz crudelitatem postea Silla : ne dici qđe opus est quanta diminuciōe ciuium . & quanta calamitate postea rei publice dissensit . M. lepidus a clarissimo & fortissimo uiro . Q. catullo . Attullit non tam inpi9 interitus rei . pu . luctum : quam ceteror̄ . Atq; ille tamē omnes dissensiones erāt ei9modi : quæ non ad delēdam: sed ad cōmutandā rē . pu . pertineret . Non illi nullam esse rē . pu : sed in ea quæ esset : se esse p̄cipes uoluerūt

neq; hāc urbē cōflagrare : sed se in hac urbe florere uoluerunt . Atq; ille tamē ônes dissentiones : quaꝝ nulla exitū rei . pu . quæsiuit ei9modi fuere : ut nō reconciliaciōe concordiæ : sed iternitiōe ciuiū , diuudicate sunt . In hoc autē uno post hominū memorī maximo crudelissimog; bello qle nūquā barbaria cū sua gēte gessit : Lex hāc fuit a Lētulo : Cathilina : Cethego . & Cassio cōstituta : ut ônes qui salua urbe eē possent : in hostiū numero ducerentur : Ita me gessi Quirites : ut salui omnes cōseruaremī . Et quō hostes uestrī tātū ciuiū supfutuꝝ eē putassent : qntū iſinitæ cædi restitisset : tātū aut̄ urbis qntū flama obire nō potuisset: & urbē: & ciues itegros icolumesq; seruauit : qb9 p tantis reb9 Quirites : nullū ego a uobis præmiū uirtutis : nullū iſigne honoris : nullū monumētu laudis postulabo : præterq; huius diei memorī sempiternā . In aīmis uero uestris ônes triūphos:ônia ornamēta honoris: monumenta gloriae : laudis insignia : condi & collocari uolo : Nihil me mutum potest delectare : nihil tacitū : nihil deniq; huiusmodi : quod atiā minus digni assequi possunt . Memoria uestra quirites nostræ res alētur . sermonibus crescent : litterarū monumentis inuterassent: & corroborabnntur . Eandemq; diem intelligo : qua spero eternam fore : propagatā esse : & ad salutem urbis & ad memorī cōsulatus mei unoquoq; tpe i hac re . pu . duos ciues extitisse : quoꝝ alter fines uestri impii nō terre : sed cæli regionib9 termiaret . Alter huius fines impii domi cilium : sedesq; seruaret . Sed quoniā eaꝝ reꝝ : quas ego gessi nō eadē est fortuna atq; cōditio : quaꝝ illoꝝ q; eterna bella gesserūt : Quod mihi cū his uiuendū est quos uici & subegi : illi ostes aut īterfectos : aut opp̄ssos reliquerūt : Vestꝝ est Quirites si cæteris recte facta sua p̄sunt : mihi mea ne qndo obsunt puidere Métes enī hominū audacissū

mōg scelerate ac nefarie : ne uobis nocere possent : ego prouidi . Ne mihi noceat uestrꝝ est puidere qꝝ Quirites mihi qdem ipi nihil ab istis iā noceri potest : Magnū est in uobis pliudū : qd̄ mihi i ppetuū cōparatū est : magna uis cōsciētiæ : quā q negligēt : quō me uiolare uolēt : se ipi iudicabūt . Est enī nobis anim9 Quirites : ut nō mó nulli9 audatiæ cedam9 : sed atiā oēs im̄pbos ultro semp lacesam9 . Quod si omnis impet9 domesticorꝝ hostium depulsi9 a uobis : se i me unū cōuerterit : uobis erit puidē dum Quirites q cōditōe post hac eos saluos esse uelitis : qui se p salute uestra obtulerit iuidiæ piculisq; omnib9 . Mihi qdem ipi quid ē qd̄ iā ad uitæ fructū possit acqri : quom p̄sertim neq; i honore uestro : neq; i gloria uirtutis quicq; uideā alti9 : quo mihi libeat ascēdere . Illud pficiam pfecto Quirites : ut ea quaꝝ gessi i cōsulatu : priuat9 tuear atq; ornem : ut si q ē iuidia in cōseruāda re . pu : suscepta : ledat iuidos : mihi ualeat ad gratiā . Dēiq; ita me i re . pu tractabo : ut mēineri semp quaꝝ gesseri : curem̄q; ut ea uitute: nō casu gesta esse uideāt . Vos Quirites quoniā iā ē nox uēeramini Iouē illū custodē hui9 urbis : ac uestrꝝ : & in uestra tecta discedite & ea qꝝ iā est piculū depulsum : tamē equæ ac priori nocte fecistis : custodiis : uigiliisq; deffendite : Illd̄ ne uobis diuti9 faciēdū sit : atq; ut i ppetua pace esse possitis puidēbo Quirites .

INVECTIVA . M . T . G . QVARTA . IN . CA
THILINAM . INCIPIT . LEGE . FOELICITER

IDEO . P . C . IN . ME . OMNIVM . ora :
atq; oculos eē cōseruos . Video uos nō solū de
uestro ac rei . pu : ueꝝ atiā si id piculū depulsum
sitide meo piculo eē solicitos . Est enī iocūda

i malis:& grata in dolore:uestra erga me uoluntas: Sed ea
p deos imortales quæsi depoite: atq; obliiti salutis nacæ:
de uobis atq; de liberis uestris ex cogitate . Mihi qdæ si
hæc cōditio cōsulat9 data ē: ut oēs acerbitates: oēs: dolo
res: cruciat9 pferre: ferā nō solū fortiter: uebx eciālibē
ter;dū mó meis laborib9:uobis populoq;ro.dignitas sal9
q; pariaſ . Ego su3 ille cōsul.P.C.cui nō forū:in quo eq
tas ois cōtinet: nō cāpus cōsularib9 auspiciis cōsecreat9: no
curia sūmu3 auxiliū omniū gentiū: nō dom9 comūe pfu
giū: nō lectus ad qetē dat9: nō déiq; hæc sedes honoris:
hæc sella curulis nūq; uacua mortis piculo atq; iſidiis fuit.
Ego multa tacui.multa ptuli.multa cōcessi.multa quōda3
meo dolore i uestro timore sanaui . Nūc si hūc exitū cōsu
latus mei dii imortales eē uoluerūt: ut uos populūq;ro.
ex cæde miserrima: cōiuges: liberosq; uestros: uirginesq;
uestales ex acerbissima uexatoe: templa atq; delubra: hæc
pulcherrimam patriam omniū nostrū ex fedissima flama
totam Italia3 ex bello ex uastitate eriperē: quæcūq; mihi
uni pponeret fortuna subeat . Etenim si.P.Lentul9 suu3
nomen: iductus a uatibus: fatale ad pniciez rei.pu.fore
putauit: cur ergo nō læter meū cōsulatu3 ad salutē rei.pu
p̄pe fatalez extitisse? Quare.P.C.cōsulite uobis. pspicite
patriæ.cōseruate uos: cōiuges: liberos uestros: fortunasq;
uestras: populi romāi nomen: salutēq; defendite . Mihi
parcere ac de me cogitare definite . Nam primum debeo
sperare omnes deos qui huic urbi president: pro eo mihi
ac mereor laturos esse gratiam. Deinde si quid optigerit:
æquo animo paratoq; moriar . Neq; turpis enim mors
forti uiro potest accidere: neque inmatura consulari: nec
misera sapienti . Neque tamen ego sum ille ferreus:
qui fratri carissimi & amantissimi præsentis mārore

non remouear. horumq; omniū lachrymis: quibus me cir
cumfessum uidetis:neq; meam mentem:non domum sepe
reuocat examinata uxor:& abiecta metu filia:& paruulus
filius: quem mihi uidetur amplecti res.pu.tanq; obsidem
consulat9 mei:neq; ille qui expectās huius exitū diei aſtat
inconspectu meo gener . Moueor his rebus omnibus. sed
in eam partem uti ſalui ſint uobiscū omnes:ætiā ſi uis ali
qua me oppreſſerit:potius q; & illi & nos una rei.pu.peſte
pereamus . Quare.P.C.incumbite ad ſalutem rei.pu.cir
cunipicite oēs procellas qua, impendet . Niſi prouideatis.
non.T.graccus q; ite3 tribunus plebs fieri uoluit:nō.C.
Gracchus:q; agrarios concitare conatus:non.L.saturninus
q;C.Mēmīum occidit:in diſcriſmen aliquod:atq; i uestræ
ſeueritatis iudicium adducitur.Sed tenent .ii. qui ad urbis
incendium:ad uestram omniū cædem:ad Catilinam acci
piendum Romæ reſtiterunt: Tenentur litteræ: ſigna: ma
nuis:deniq; unius cuiusq; confefſio . Solicitantur Allobro
ges . Seruicia excitantur . Catilina arceſiſtur . item initu3
conſilium:ut interfectis omnibus nemo ad deplorandum
quidem rei.pu.nomen:atq; ad lamentandum tanti impil
calamitatem relinquatur. Hæc oia indices retulerunt.Rei
confefſi ſunt . Vos multis iam indiciis iudicauit . Primū
quidem mihi. gratias egiftis singularibus uerbis, & mea
uirtute atq; diligentia perditionum hominū coniuratiōem
patefactam eſſe decreuifit . Deinde quidem.P.Lentulu3:
ut ſe abdicaret a prætura coegiftis . Tum q; eum: & ca
teros de quib9 iudicauiftis: i custodiā dādos censuiftis:ma
ximeq; q; meo noīe ſupplicatōe3 decreuiftis:q; honos toga
toabit9 āte me eſt nemini . Postremo hesterno die:p̄mia
legatis Allobrogū Tito quinto uulturtio dediſtis ampliſſi
ma.quaꝝ ſūt oia hui9modi uitia:uti .ii.q; i custodia ſūt noīati

sine ulla dubitacione a nobis damnati esse uideantur . Sed ego istitui referre ad uos P. C . tanq̄ integrum et defacto quid iudissetis : & de pæna qd cœfatis : Illa prædictaui quæ sunt consulis . Ego magnū in re publica uersari furorē : et noua quædā misceri : et concitari mala iam pridem ui debam . Sed hanc tantam tam exicioram haberi coiuratio nem a ciuibus nunq̄ putaui . Nunc quicqd est : quocūq̄ se uestræ mentes inclinant atq̄ sententia statuendū . uobis ante noctem est . quantum facinus ad uos delatū sit uide tis . huic si paucos affines esse putatis: uehementer erratis : latius oppinione disseminatū est hoc malum . Manauit non solum per Italiām : uerū atiam transcedit alpes : & obscure serpens : multas iam prouincias occupauit . Id op̄ primi sustentando ac prolatando nullo pacto potest . q̄cū que ratione placet uobis : celeriter iudicādum est . Video adhuc duas esse sentēcias : Vnam Decii sillani qui censem eos qui hæc delere conati sunt : morte esse mulctandos . Alteram .C.cæfaris : qui mortis poenam remouet : cæte rorumq; suppliciorumq; omnes acerbitates amplectitur . Vterq; & pro sui dignitate : & pro rerum magnitudine i summa feueritate uersatur . Alter eos qui nos oēs qui populum romanum uita priuare conati sunt : qui delere imperium : qui populi .ro .nomen extingere : ad pūctum tē poris frui uita: & hoc comuni spiritu non putat oportere . Atq̄ hoc genus poenæ s̄æpe improbos quoq; ciues in hāc rem publicam esse usurpatum recordatur . Alter intelligit mortem a diis imortalibus: non esse suplicii causa constitutam : sed aut necessitatem naturæ : aut laborum : aut misericordiarum quietem esse . Itaq; sapientes nunq̄ eam inuiti : fortes atiā s̄ep̄ libenter appetiuerunt . Vicula uero & ea sempiterna : certe ad singularem poenā nepharii sceleris

inuenta sunt . Ita municipiis diserti iubet eos : habere uidetur ista res : impunitatem : si imperare uellis : difficultatem : si rogare decernatur tamē si placet . Ego enī suscipiam : & ut spero reperiam : q id quod salutis omniū causa statueritis : non putet esse suæ dignitatis recusare . Adiungit grauem poenam municipiis : si quis eorū uincula ruperit . horribiles custodias circundat . & digna sce lere hominū perditissimorum sancit : ne quis eorum poem quos condemnat aut per senatum : aut per populū romanū leuare possit . Eripit atiam spem : quæ sola hominem in miseriis consolari solet : bona præterea publicari iubet . uitam solam relinquid nephariis hominibus : quā si eripuissest : multa summo dolore animi & corporis : & omnes scelerum poenas ademisset . Itaq; ut aliqua in uita formido improbis esset imposita : apud inferos ei⁹modi ; quædam illi antiqui supplicia impiis constitutam esse uoluérūt . q uidelicet intelligebant : iis remotis : non esse mortē ipaʒ pertimescendam . Nunc .P.C. ego mea video qd iterisit : si eritis secuti sentētiā .C.cæfaris : quoniā hāc is in re .pu .uiaʒ : quæ popularis habet : secut⁹ est : fortasse min⁹ erunt hoc auctore & cognitore hui⁹modi sentētiā mihi populares impet⁹ ptimescendi . Sin aut illā alteraʒ secuti eritis : nescio an ampli⁹ mihi negotii contrahat̄ . Sed tamē meorū piculoʒ rationes: utilitas rei .pu .uēdicat . habemus enī a .C. cæfare sicut ipi⁹ dignitas & maior̄ ei⁹ amplitudo postulat sentētiā tāq̄ obsidem ppetuə i re .pu .uolūtatis . Intellectū est qd intereēt inter leuitatē cōtionatorū & animū uere popularē saluti populi consulentem . Video de istis qui se poulares haberí uolūt abeē nō neminem : ne de capite uidelic̄z ciuiū romanor̄ sentētiā ferat . Is & nudi⁹ tertij i custodiā .C.cethegi .P. Lentulū dedit .

& supplicationem mihi decreuit: & indices hesterno die maximis muneribus affecit. Iam hoc nemini dubium est: qui reo custodiam: quæstori gratulationem: indicum præsum decreuit: quid de tota re & causa iudicauerit. At uero. C. Cæsar intelligit legem Semproniam esse de ciibus romanis constitutam. qui aut rei pu. sit hostis: eum ciuem esse nullomodo posse Denique ipm latorem Sempronie legis iussu populi poenas rei pu. dependisse. Idem C. Cæsar ipsum Lentulum largitorem & prodigum non putat: quom de pernitia rei pu: exitioq; huius urbis: tam acerbe tam crudeliter cogitauit: atiam appellari posse popularum. Itaque homo mitissimus atque lenissimus non dubitat. P. Lentulum æternis tenebris uitiosq; mandare. Et sancxit in posterum: ne quis huius supplitio leuando se iactare: & in pernitia rei. pu. post hac populares esse possit. Adiungit atiam publicationem honorum: ut oes animi cruciat9 & corporis: & iam ægestas & mendicitas consequatur: Quamobrem siue hoc statueritis dederitis mihi comite ad contionem populo caro atque iocundum: siue Syllâ sententiâ conseq malueritis: facile me atque uos a crudelitatis uitupatione defenditis: atque obtinebo eam multo leniorem fuisse: quaque. P. C. quæ potest esse in tanti sceleris imanitate punienda crudelitas? Ego. n. de meo sensu iudico. nā ita mihi salua re. pu. uobisq; pfrui liceat: ut ego qui in hac cā uehemetior sum: atrocitate animi non moue or. Quis. n. ē me mitior? Sed singulari. qdā hūanitate & misericordia. uideor. n. uidere mihi hāc urbē lucē orbis terrarū: atque arcē: omniū gentiū: subito uno incendio concidentē. Cerno anio sepultā patriā: & miseros atque in sepulcros aceruos ciuiū. Versant mihi ante oculos aspect9 Cæthegi: & furor in uestra cāde baccatis. Quom uero mihi

pposui regnante Lentulū: sicut ipse ex fastis Sybillinis se sperasse cofessus ē: purpuratum ē hūc Gabiniū: cū exercitu uenisse Cathilinā: tu lametationē matrū familias: tu fugā virginū: atque puerorum: atque uexantia virginū uestaliū: per horresco. Ft quia mihi uehemeter hæc uident̄ misera ac miseranda: iccirco in eos: q; ea pficerē uoluerunt: me seuerē uehementēq; p̄bebo. Etenim quæro: si q; pater familias liberis suis a seruo iterfectis: uxore occisa: incensa domo: supplitiū de seruis q; acerbissimum supererit: Vtq; is clemēt̄ an misericors: an imanissim9: & crudelissim9 ē uideat? Mihi uero importun9 & ferreus: q; nō dolorē cruciatu leni erit. sic nos in iis oībus: q; coiuges q; liberos nostros trucidare uoluerunt: q; singulas unius cuiusq; domos nostres & hoc uniuersū rei. pu. domiciliū delere conati sūt. Qui illud egerūt: ut gentē allobrogū: in uestigiis huius urbis atque in cinere deflagrati impii collocaret: si uehemetissimi fuerimus: misericordes habebimur. Si remissiores ēt̄ uoluerimus: summæ nobis crudelitatis in patriæ: ciuiūq; pernitia fama subeunda ē: Nisi uero cupiam. C. Cæsar uir fortissimus: & amatiissim9 rei. pu. crudelior nudius tertius uis9 ē: quō sorori fæminæ electissimæ: uir p̄sentē & audientē uita priuandū ē dixit: quō auū suū iussu cōfusus iterfectū: filiūq; eius ipuberē legatū a patre missum in carcerem: necandū ē dixit. Quorū quidem simile factum q; initium delenda rei. pu. consilium largitoris uoluntas quō in re. pu. uersata est: & partiū quædā cōtentio. Atque illo tempore huius aūus Lentuli uir clarissim9 armis Gracchum est persecutus. Ille autē & iam tum graue uuln9 accepit: ne qd de summa dignitate rei. pu. minueret. hic ad euertēda rei. pu. fundamēta Gallos accersit: seruitia cōcitat. Cathilinā uocat. ac tribuit nos trucidādos Cæthego

cateros ciues interficiendos Gabinio. Vrbem inflammandam Cassio: Totam Italiā deuastandam diripiendamq; Catilinæ Vereamini censeo: ne i hoc scelere tam in mani ac nephando nimis aliqd seueri⁹ statuisse uidcamini: quo multo sit magis uerendū: ne remissione poenæ crudeliores in patriā q; ne seueritate animaduersonis nimis uehementes in acerbissimos ostes fuisse uideamini. S; ea quæ exaudio. P. cōscripti dissimulare nō possum: lactant enim uoces quæ pueniūt ad aures meas: eorū q; uereri uidentur: q; nō habeam satis p̄fidii ad ea quæ uos statuistis hodie na die transigenda. Omnia & prouisa & parata & constituta sunt patris. C. tum mea summa cura atq; diligētia: tum multo atq; maiore populi. Ro. ad summū imperiū retinendum: & ad comunes fortunas conseruandas. uolūtate. Omnes assunt omnium ordinum homines. omniū deniq; ætatum plenum est forum: plena templū: & pleni omnes aditus huius templi atq; loci. Causa est enī post urbem cōditam hæc iuenta sola: in q; oēs cōsentirēt: unum atq; idem: præter eos qui quom sibi uiderent pereundum esse: cū omnibus poti⁹: q; soli perire uoluerūt. hosce ego homines excipio: & secerno libenter. Neque enim improborum ciuium: sed in acerbissimorum hostium numero habendos puto. Cæteri uero o dñi immortales: qua frequentia: quo studio: qua uirtute ad comunē salutem dignitatemq; consentiunt? Quid ergo hic equites Romauos commemorem: qui uobis ita summam ordinis consiliiq; confedunt: ut uobiscum de amore rei publice certent? quos ex multorum animorum dissentione huius ordinis: ad societatem concordiamq; reuocatos: hodiern⁹ dies: atq; hæc causa nobiscū cōiūgit: Quam si cōiunctionē i cōsulatu cōfirmataz meo: ppetuā i rem. pu.

tenuerimus: confirmo uobis posthac nullum malū ciuile ac domesticum ad ullam rei. pu. partē esse uenturū. pari studio ad defendendā rem. pu. cōuenisse video Tribunos: ærarios fortissimos uitros: Scribas item uniuersos: quos quō casu hic dies frequētes ad ærarium aduocauit: video ab expectatione suæ fortis: ad salutē communē esse conuersos. Omnis ī genuorū adeſt multitudo: etiā tenuissimum. Quis est enī: cui nō hec templa: aspectus urbis: possessio libertatis: lux deniq; hæc ipsa: & hoc commune patriæ solum sit carum? Tum uero dulce atq; iocūdum? Opere prætium est P. C. libertinorum hominum studia cognoscere: qui sua uirtute fortunā huius urbis cōsecuti: iam uere hanc suam patriam esse iudicant: quam quidam hic in summo nati loco: non patriam suam: sed urbem hostium esse iudicauerunt. Sed quid ego huiuscē ordinis homines cōmemorē? quos priuatæ fortunæ: quos comuni res. pu: quos deniq; libertas: eaquæ dulcissima est: ad salutem patriæ defendēdam excitauit. Seruus ē nemo: qui nunc tollerabili conditione sit seruitutis: qui non audiatiam ciuium perhorrescat: qui non hæc stare cupiat: qui non tantum quantum audet: & inquantum potest conferat ad comunem omnium salutem. Quare si quē nostrum commouet hoc: quod auditum est: Lenonem quendam Lentuli concursare circa tabernas: prætio spē rare sollicitari posse animos: ægentium atque imperitorum est id quod est coeptum: atque tentatū. Sed nulli sunt inuenti tam aut fortuna miseri: aut uoluntate p̄diti: qui non solum illum ipsum selle: aut operis: Et quæstus quotidiani locū: qui nō cubile: aclectū illū suū: qui denique non cursum hūc ociosum uitæ suæ falluum esse uelit. Multo uero maxia ps eoz: qui i tabernis sunt:

nisi uero id enim potius est dicendum genus hoc uniuersum amantissimum est otii . Etenim eorum omne instrumentum uel otium:omnis opera atq; quæstus:frequæntia ciuiū sustentatur : atq; alit otio : quorū si quæstus cōclus tabernis minui solet: qd quidem tandem incensis futurū est ? Quæ quo ita sint . P. C. uobis populi Ro. p̄sidia non desunt . Vos ne rei . pu . deesse uideamini puidete . Habetis uero consulem : ex pluribus periculis & insidiis : atque ex media morte : non ad uitam suam : sed ad salutem uestram reseruatum . Omnes ordines ad conseruandam rem.pu.mētem: uoluntate:studio:uirtute: uoce consentiunt . Obsessa fascibus & telis impiæ coniurationis : uobis supplex man⁹ tēdit patria communis . Vobis uitæ omniū ciuiū : Vobis arce⁹ & capitolij : Vobis aras penatū . Vobis illū igne⁹ ueste ppetuū ac sempiternum : Vobis deorum templo:atq; delubra:Vobis muros:atq; urbis tecta comedat . Preterea de uestra uita : de coniugum uestro⁹:atq; liberorum anima:de fortunis omnium:de sedibus:de focis uestris:hodierno die uobis iudicandum ē . habetis ducem memorem uestri:oblitum sui: quæ nō semper facultas datur ut sui oblitus : alii memoret . habetis omnes ordines : omnes homines : uniuersu⁹ populū . Ro . id quod in ciuili causa hodierno die primū uidem⁹ unu⁹ atq; idē sentiente . Cogitate quantis laboribus fundatū iperiu⁹ : q̄nta uirtute stabilitā libertatē : q̄nta deo⁹ benignitate auctas exaggeratasq; fortunas una nox pene deleuerit . Id ne unq; posthac nō modo nō cōfici : s̄z cogitari qdē possit : a uobis : uel a ciuit⁹ hodierna die puidēdū est . Atq; hæc : nō ut uos : q mihi studio pene p̄curritis : excitare: locut⁹ sū : s̄z ut mea uox: quæ deb⁹ eē i re . pu . princeps officio fūcta cōsulari uideret . Nūc āteq; ad sētētiā redeam

pauca de me dicam . Ego quāta man⁹ est coniuratorum : quam uidetis esse per magnaz : tantum me inimicorū mulitudine suscepisse video : sed eam iudico esse turpem : & infirmam : & contemptam : & abiectam . Quod sū aliquādo alicui⁹ furore & scelere cōcitata manus ista plus ualuerit : q̄ uestra ac rei . pu . dignitas : me tamen meorū factorum : sententiarū atq; consiliorum : nūq; P.C. poenitebit . Et enim mors : quam mihi illi fortasse minitantur : oībus est parata . Tantam uitæ laudem : quantā me uestris decretis honestatis: nemo est asecutus . Ceteris enim consulib⁹ semper bene gesta : mihi uni conseruata re.pu.gratulatiōem decreuistis . Sic Scipio clarus ille:cuius consilio atq; uirtute Hannibal in Aphricā redire:atq; ex Italia secedere coactus est . Ornetur alter eximia laude Aphrican⁹ : qui duas urbes huic impio infestissimas Cartaginem Numantiamq; deleuit . Habetur uir egregius . L. paulus: ille : cuius currū Rex potentissimus quondam & nobilissimus Perses honestauit . Sit in eterna gloria Marius : qui bis Italiam obsidione: & metu seruitutis: liberauit . Antepoā tur omnib⁹ pompeius: cui⁹ res gestæ:atq; uirtutes iūdē: quibus solis cursus regionibus ac terminis continentur . Erit profecto i ter horum laudes aliquid loci nostræ gloriæ : nisi forte maius est nobis patefacere prouincias : quo exire possimus : q̄ curare : ut & iā illi qui absunt : habeāt quo uictores reuertantur . Quāq; est uno solo: cōditio melior externæ uictoriæ q̄ domestice : q̄ hostes alienigēe: aut opp̄ssi seruiūt : aut recepti i aīcissimæ bēfitio sē obligatos putat Qui aut ex nūero ciuiū demētia aliq; de prauatis hostes patriæ semel eē cōperūt: eos quō apnicie rei . pu . de puleris:nec uicohercere:nec beneficio placare possis . Quare mihi cū pditis ciuib⁹ : æternū bellū esse suscepsum video:

Quod ego uestro bonor̄q; ōniū auxilio méoriaq; tātoq; p
iculor̄ : quæ nō mó i hoc populo q; seruat⁹ est : sed ōniū
gētiū sermōib⁹ ac métib⁹ semp herebit : A me atq; meis
facile ppulsari posse cōfido. Neq; ulla pfecto tāta uis re
piet : quæ cōiurationē ueltrā equitatiūq; romanor̄ & tātā
cōspirationē bonor̄ ōniū cōfrigere & labefactare poslit .
Quæ quō ita sint. P.C. p ipio: p exercitu p puitia quaz
neglexi: p triūpho: cæterisq; laudis in signib⁹: quæ sunt a
me ppter urbis: uestrec⁹ salutis custodiā repudiata: p cliē
telis: p hospiciisq; officii: p p̄uincialib⁹ quæ cū urbanis
operib⁹: nō miore labore tueor q; comparo: p his igit ōni
bus reb⁹ & p meis i uos singularib⁹ studiis: p q; hac quā
cōspicitis ad cōseruādā ré. pu. diligētia: nihil a uobis nū
hui⁹ téporis: toci⁹q; mei cōsulat⁹ méoria postulo: quæ dū
erit i uestris fixa métibus: tutissimo me muro septū eē ar
bitror: Quod si meā spez uis im̄pb̄or fefellerit: atq; supa
uerit. comēdo uobis paruu filiu meū: cui pfecto satis erit
p̄fidii: nō solū ad salutē: uer⁹ atiā ad dignitatē: si eius qui
hæc oia suo uobis piculo cōseruauerit: illū filiu esse méine
ritis. Qua ppter de ūma salute uestra. P.C. populiq; ro.
de uestris cōiugib⁹ ac liberis: de aris: de focis: de phāis: ac
téplis: de tocius urbis tectis: ac sedibus: de impio: ac liber
tate: de salute Italiæ: de uniuersa re. pu. decernite diligēter:
ut iſtituistis: ac fortiter. Habetis cū cōsulē: q; & parere
uobis & uestris decretis nō dubitet: q; & ea quæ statueri
tis quo ad iuuet deſſendere: & p se ip̄z p̄ſtare possit .

EXPLITIVNT. INVECTIVAE .
M . T . C . QVATVOR .
IN . CATILINAM .
FOELICITER .
FINIS .

monogrammatum
LVCI. ANNEI. FLORI. EPITOMATVM.
IN. TITVM. LIVIVM. LIBER. PRIMVS.
PROOEMIVM .

OPVLVS. ROMANVS. a rege Ro
mulo in Cæfarem Augustū septingētos
per annos tantum operum pace bclloq;
gessit. ut si quis magnitudinem imperii
cum annis coferat: ætatem ultra putet.
Ita enim late per orbem tærræ arma cir
cuntulit: ut qui res eius legunt nō unius populi
sed generis humani facta discāt. Nam tot labo
ribus pculisq; iactatus est: ut ad constituendum
eius imperium contendisse uirtus & fortuna ui
deret: Quare cum præcipue hoc quoq; sicut cæ
tera operæpcium sit cognoscere. sigillatim tamē:
quia ipsa sibi obstat magnitudo: rerumq; diuersitas aciem
intentionis abrumpit: faciam quod solent qui terraq; sit⁹
pingūt: In breui q̄si tabella totā eius imaginē amplectar
non nihil ut spero ad admirationem principis populi col
laturus. si pariter atq; insemet uniuersam magnitudinē
eius ostendero. Si quis ergo populum Romanum quasi
hominē conſyderet totamq; ætatem percēſeat ut coepertis
utq; adoleuerit: ut quasi ad quendam iuuentutis florē per
uenerit: ut postea uelud cōſenuerit ..quattuor gradus p
cessusq; eius inueniet. Prima ætas sub regibus fuit prope
cccc. xlivii. per annos . quibus circum ipsam matrē suam
cum finitimis luctatus est. Hæc erit eius ifantia: Sequēs
a Bruto Collatinoq; consulibus in Appium Claudiū &
Q. Fuluium consules. cl . annos patet . quibus Italiam
subegit . Hoc fuit tépus uiris armis icitatissimū: Ideo q̄s
adolescentiā dixerit. Deinceps ad cæfarem Augustum. cl .